

Biblioteks bladet

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENINGIS
TIDNING UTGIVEN SEDAN 1916

Nr 04/2020

[s4] Försiktiga planer för
nyöppning till hösten

[s6] Enkät: lärdomar och
svårigheter i coronakrisen

[s33] Lokal opinion bakom
nya biblioteket i Tranemo

NÄTETS JÄTTAR
ÄR CORONAKRISENS
VINNARE

[s13]

Han struntar i
KRITIKEN

[s24] Joel Sommerfeldt vill att Axiell ska driva fler bibliotek

Nu har vi snart rustat klart för 2020-talet

Förra hösten samlades vi i ett konferensrum på Bondegatan i Stockholm och började diskutera hur Biblioteksbladet ska rustas för 2020-talet. Några runt bordet representerade Biblioteksbladets ägare Svensk biblioteksförning, vi andra kom från A4 Text och Form som sedan några år producerar papperstidningen och webbplatsen biblioteksbladet.se.

Sedan dess har vi jobbat intensivt. Och nu är vi snart klara.

Det här är därför det sista numret av Biblioteksbladet i sin nuvarande kostym. I september kommer förändringen att vara fullbordad, men det första steget är redan taget:

För någon månad sedan skickade vi för första gången ut vårt nyhetsbrev till Svensk biblioteksförnings medlemmar – och till alla andra som anmäler sig som prenumeranter. Varannan tisdag vid lunch landar nyhetsbrevet i mejlboxen – och efter semestern ökar vi tempot till varje vecka.

NYHETSBRUVET HÄNGER samman med webbplatsen som från och med hösten tar över papperstidningens position som Biblioteksbladets publicistiska kärna. Rygggraden kommer att vara nyheter och debatt, material som lämpar sig för nätet där det går att vara verkligt snabbt och aktuellt. Publiceringstakten kommer att vara högre, utseendet modernare och ambitionen är självklart att fortsätta vara bättre än någon annan på

För övrigt

Semester betyder förstås läsning. Jag ska ta mig an Lydia Sandgrens hyllade debut *Samlade verk*. Men vilka böcker ser egentligen landets bibliotekspersonal fram emot att läsa? Mejla mig (thord@a4.se) och berätta. Om det kommer många svar publicerar vi en lista.

att bevaka det som händer i bibliotekssfären och kringliggande fält.

Medan tempot höjs på webben tar papperstidningen ett steg i motsatt riktning. Utgivningstakten dras ner till en gång i kvartalet och skribenterna kommer att ta ut stegen, skriva längre, ha tid att tänka efter några varv till.

Allt detta i en ny form signerad A4:s art director Johanna Jonsson.

REDAN DET första arbetsmötet i höstas handlade om aktualitet/snabbhet och fördjupning/eftertänke. Spännvidden mellan de svårförsliga polerna är stor, men genom att utnyttja webbens och papperstidningens egenskaper är jag säker på att vi kommer att lyckas.

Samtidigt: vad man tänker ut i ett konferensrum är en sak, att förverkliga och förvalta något helt annat.

Där kommer inte minst ni läsare in i bilden. Vi vill alltid ha era synpunkter om det vi gör – och om det vi inte gör. Vad saknas? Vad borde belysas, bevakas, granskas?

Alla tips tas emot med största diskretion (att journalister är skyldiga att skydda sina källor är en självklarhet som tål att påminnas om).

Vi hörs och ses till hösten – ha en skön sommar!

Thord Eriksson
Chefredaktör

FOTO: MARGARETA BLOO W SANDEBÄCK

Nr 4 2020

- 2 LEDARE
- 4 JUST NU
- 10 MÅNADENS SERIE
- 12 RECENSION
- 15 **TEMA: VINNARE I PANDEMIN**
- 14 Nätets giganter stärks i krisen.
- 23 "Vi har ingen perfekt lösning."
- 24 **PORTRÄTT AXIELLS VD JOEL SOMMERFELDT**
- 33 **NY MODELL CENTRALEN I TRANEMO**
- 34 IDÉER
- 36 VETENSKAP
- 39 FRÅGA EXPERTEN
- 40 AKTUELLT FRÅN SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING

Följ oss varje dag

- biblioteksbladet.se
- facebook.com/biblioteksbladet
- twitter.com/biblioteksblad

Ansvarig utgivare och chefredaktör
Thord Eriksson, thord@a4.se, 0709-710 210

Form
Johanna Jonsson
johannaj@a4.se

Reporter
Tim Andersson
tim@a4.se

Webb/reporter
Annika Clemens
annika.clemens@a4.se

Reporter
Jennie Aquilonius
jennie@a4.se

Omslag: Johan Bävman

ILLUSTRATION: EMMA HANQVIST

s 14

Amazon, Netflix, Facebook och andra nätbaserade företag blir ännu mäktigare under coronakrisen. Nu hörs varningar om kulturell konformitet och hotet mot demokratin.

FOTO: JOHAN BÄVMAN

s 24

Axiells koncernchef Joel Sommerfeldt bryr sig inte om att privat drift av bibliotek är impopulärt.

FOTO: TRANEMO KOMMUN

s 30

När Tranemos bibliotek skulle flytta hördes protester. Tack vare kommuninvånare och lokalt näringsliv ändrades planerna.

Adress
A4 Text och form
Bondegatan 21
116 33 Stockholm

Prenumeration på BBL
För medlemmar i föreningen ingår BBL i medlemsavgiften. 350 kr för enskild medlem (heltidsstuderande och pensionärer 175 kr). Övriga (inom Sverige) betalar 550 kr (utom Sverige 700 kr).

Tryck
Norra Skåne Offset,
Hässleholm
ISSN: 0006-1867

Produktion
Biblioteksbladet produceras av A4 Text & Form för Svensk biblioteksförning. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera manus. För obeställt material ansvarar ej.

Annonskontakt
Catharina Persson
catharina.persson@mediakraft.se
0704-210 280
Moms utgår ej.

Biblioteksbladet är TS-kontrollerad.

www.biblioteksbladet.se

Svensk biblioteksförning är en ideell förening med uppgift att främja svenskt biblioteksväsen. Biblioteksbladet speglar föreningens verksamhet, åsikter och ställningstagande men har också till uppgift att väcka egen debatt genom att ge utrymme åt andra åsiktsyttringar. Tidningen har en fri och självständig roll och bedrivs med tryckfrihetsförordningen som grund.

Försiktiga planer för att öppna igen

Efter månader med mer eller mindre stängda universitetsbibliotek börjar flera planera för att åter öppna till hösten. Men allt kommer inte att bli som förr.

Rebecka Söderberg står på stentrappan utanför de låsta glasdörrarna till biblioteket på Kungliga tekniska högskolan, KTH, i Stockholm. Hon väntar på att någon ska komma ut och lämna böcker som hon behöver till sitt examensarbete.

På över två månader har inte en enda elev kommit in i den pampiga tegelbyggnaden. När coronapandemin var ett faktum stängde hela KTH.

– Vi är kanske det campus som varit mest stängt under den här tiden, säger Maria Haglund, överbibliotekarie på KTH.

Beslutet fattades av rektor och de studenter som satt och studerade i biblioteket fick höra i högtalarna att de inte kunde komma tillbaka dagen efter.

– Det byggde på teorier om att folk inte ska åka kollektivt och de flesta studenter bor långt bort. Alla var ganska eniga om det beslutet. Det har gått, men det är ändå inte helt lämpligt för studierna, säger Maria Haglund.

DEN DIGITALA servicen har varit igång hela tiden, men tillgången till det fysiska materialet och studiemiljön försvann. Något som är problematiskt inte minst för utlandsstudenter och ibland studenter från andra orter i landet.

Jonas Gilbert

– Det handlar om den psykosociala situationen för dem som är ensamma i Stockholm. Det kan bli stora problem om det skulle bli långvarigt, säger Maria Haglund.

Efter hand, när studenter hörde av sig med frågor om kurslitteratur, ordnade personal som ändå kunde ta sig till biblioteket så att det också gick att lämna ut vissa böcker. Två gånger i veckan står personalen innanför entrén med en bokvagn med beställda böcker och under en timme kan studenter komma förbi och hämta.

Maria Haglund

PÅ ANDRA SIDAN stan, i Huddinge, har Södertörns högskola valt en annan linje. Till skillnad från KTH har biblioteket hållit öppet på vardagar, trots att undervisningen har skett på distans. Det är stängt på kvällar och helger och antalet besökare är cirka 400 i stället för de 2 000–3 000 studenter som passerade

Röda korsets högskola håller också till på Södertörn. De blivande sjuksköterskorna Daniela Fredmer, Asiya Kizza, Tanja Varli och Lilliane Nakasinde pluggar gärna på biblioteket.

Två gånger i veckan kan KTH-studenterna komma till biblioteket och hämta förbeställd kurslitteratur. Rebecka Söderberg väntar utanför och bibliotekarierna Michelle Mörck och Anja Byklum lämnar ut böcker till henne.

biblioteket varje dag före corona.

Biblioteket är en viktig plats för många studenter, förklarar bibliotekschef Jonas Gilbert. De behöver ha tillgång till kurslitteratur, studieplats och kunna låna dator. Högskolan har ett uppdrag att rikta sig mot nya grupper och många studenter är studieovana och bor i områden med högre trångboddhet. Detta vägdes mot den ökade smittorisken när elever åker kollektivt till högskolan.

– Rektorn sa att vi får betrakta biblioteket som en samhällskritisk verksamhet. Det var ett bra svar, tycker jag, säger Jonas Gilbert som sitter med i högskolans ledningsgrupp och var med i diskussionerna.

Jonas Gilbert har också varit i kontakt med folkbiblioteken i Huddinge och Stockholm, som på vissa håll har fått ta emot fler besökare när andra verksamheter som vuxenutbildning, dagverksamhet och universitetsbibliotek har stängt.

– Det är också ett skäl till att hålla öppet. Vi vill inte lasta över studenterna till andra.

MARIA HAGLUND på KTH har funderat på samma sak, men säger att det är svårt att avgöra vilka grupper som har kommit till folkbiblioteken och konstaterar att studenterna på KTH är digitala i hög grad.

– Vi är inte som Södertörn som har

”Det svåraste när vi öppnar är hur folk ska ta sig hit.”

studenter med en annan socioekonomisk bakgrund. Det är färre hos oss som använder biblioteket för att få tillgång till wifi och dator. Har du inte tillgång till dator och internet hemma är det svårt att gå de här utbildningarna.

Men det är inte lätt, medger hon.

– I vår sektor har vi verkligen inte haft samma syn på det här.

Trots det står hon fast vid att det var bra att stänga biblioteket.

– Det här är ett naturvetenskapligt bibliotek med mycket digitalt material. Jag hade inte tagit samma beslut om jag hade varit på exempelvis Uppsala universitet, där finns en annan målgrupp. Dessutom har smittspridningen varit svårare i Stockholm och då behövs radikalare beslut.

ALLTFLER HAR INSETT att det som till en början kanske sågs som en tillfällig och övergående nedstängning inte kommer att ha passerat helt och hållet till hösten. Flera universitetsbibliotek har under våren gjort parallella planer, dels fortsatt distansundervisning och dels undervisning på campus. En del högskolor fattar inte beslut förrän i augusti. Campusundervisning eller ej – på de flesta håll kommer vardagen inte att bli som före pandemin ändå. Smittan försvinner inte och anpassningar kommer att behövas.

När KTH:s bibliotek så smått ska börja öppna igen blir det stegvis. Och de svåra frågorna kvarstår, konstaterar Maria Haglund.

– Det svåraste när vi öppnar är hur folk ska ta sig hit. Det är knöktjockt på tunnelbanans röda linje som går både hit och till Stockholms universitet. ■

TEXT OCH FOTO ANNIKA CLEMENS

Dubbel planering inför hösten

Många universitetsbibliotek förbereder sig på en onormal termin. Virusets finns kvar och alla måste anpassa sig.

Ett fåtal universitets- och högskolebibliotek planerar att hålla öppet som vanligt, visar en enkät som Biblioteksbladet skickat ut. Många planerar för fortsatta begränsningar även om flera högskolor håller undervisning på plats.

”Vissa rutiner kring fysisk distansering kommer säkert bestå under en längre tid”, skriver Ann-Sofie Axelsson, chef för Chalmers bibliotek.

PÅ GIH I STOCKHOLM har biblioteket fått i uppdrag att förbereda för (minst) två alternativ: distansundervisning och campusundervisning. ”Vi har också pratat om en hybridlösning, där till exempel de nya studenterna kan inleda studierna på campus”, skriver Lotta Haglund, chef för biblioteket.

Smittan har också fört med sig lärdomar. Nästan alla uppger att vissa förändringar är bra även i en framtid utan pandemi. ”Vi bemannar i dagsläget infotjänsten hemifrån och har börjat med chatt. Detta kommer sannolikt att fortsätta i någon utsträckning även efter pandemin”, skriver Björn Ericsson, sektionschef på Anna Lindh-biblioteket på Försvarshögskolan.

Flera skriver om digitala språng, men också om vikten av att det fysiska biblioteket har synliggjorts.

”Det har nog aldrig varit tydligare att ett bibliotek består till lika delar av det fysiska rummet, möten mellan människor i olika former, och tillgång till kunskap digitalt och fysiskt”, skriver Sara Kjellberg, bibliotekschef på Malmö universitet.

Läs en längre version av texten på biblioteksbladet.se

Digitala framsteg – men oro och ovisshet

Hur påverkar pandemin verksamheten idag – och imorgon? Biblioteksbladet har frågat folkbibliotek över hela landet.

1. Väntar ni er bestående förändringar när pandemin är över? 2. Vad har hittills varit svårast?

Elna Hansson, tf bibliotekschef, Sölvesborg

1) Vi har just nu enligt politiskt beslut stängt för besök och befarar att våra låntagare har ändrat sina vanor när pandemin är slut. Alltså minskat antal besök, förlust av biblioteket som naturlig mötesplats i kommunen. Positivt att förväntningar på välfungerande Boken-kommer troligen ökar. Vår hemleverans till 70+ kommer troligen att bestå.

2) Känslan att svika det sociala ansvaret. I och med att vi har stängt för besök sviker vi många av de besökare som haft biblioteket som sitt vardagsrum. Mindre bemedlade och tillfälliga besökare i staden har svårt att lösa tillgång till wifi, datorer, utskriftsmöjlighet och handledning/samhällsservice kan inte levereras.

Hans Jonsson, samordnare bibliotek, Skinnskatteberg

1) Många användare har upptäckt våra tjänster som Boken kommer och Boka en bibliotekarie. Det sistnämnda har haft stor betydelse för de äldre för deras digitala kontakt med anhöriga. Behoven där kommer förmodligen att öka.

2) Att hålla bemanningen då vi varit hårt drabbade av influensor och magsjukor. I kombination med restriktionerna har vi fått svårt att ha tillräckligt med personal på plats.

Johan Anderung, bibliotekschef, Hudiksvall

1) Jag tror vi har fått en digitaliseringsboost på kuppen. Vi kommer framför allt att hålla fler digitala möten framöver. I viss utsträckning kommer säkert anpassad service som bok-take away att fortsätta användas av besökarna.

2) De flesta i personalgruppen har anpassat sig och i stor utsträckning sett det hela som en kreativ utmaning. Några har blivit mycket oroliga och rädda, det har varit svårt eller rent av omöjligt att anpassa arbetssituationen så att de känner sig trygga att utföra sitt arbete.

Liselotte Asbjörnsdotter, biblioteksansvarig, Grums

1) Vi tror att det är vissa rutiner som vi inte kommer kunna gå tillbaka till. Exempelvis har vi i personalen radat upp oss och tagit varje barn i hand när skolklasser besökt biblioteket. Vi tror också att vi kommer utforma en slags plan för hur vi ska hantera liknande situationer i framtiden. Vad ska exempelvis prioriteras inom verksamheten när stora delar av personalen är tvungna att stanna hemma?

2) Att inte kunna ge besökare samma stöd vid datorerna. Att inte kunna ha biblioteket som en öppen mötesplats där man kan ta del av författarbesök och

andra föreläsningar samt sagostunder och evenemang för lovlediga skolbarn. Att hitta vägar för att nå ut till kommunens invånare utan att de ska behöva komma till det fysiska biblioteket.

Jacob Åström Wennbom, bibliotekschef, Danderyd

1) Det kommer sannolikt bli vanligare med digitala möten och "hybridmöten" där delar är på plats och delar deltar över länk. En möjlig konsekvens är att digital programverksamhet (som digitala bokprat eller författarbesök) kommer bli vanligare som alternativ till traditionella dito.

2) En utmaning har varit att inte förlora styrfart i andra projekt (i vårt fall i synnerhet upprättandet av nytt bibliotek i kommunen) när så mycket tid och kraft måste ägnas åt att stötdämpa coronachocken. En mindre (men påtaglig) utmaning har varit att hitta värdefulla uppgifter åt dem i personalen som tillhör riskgrupper och därför inte ska jobba publikt, åka kollektivt under rusning, etc. Speciellt har detta försvårats av – i mitt tycke – bristande stöd och intresse uppifrån.

Catherine Landström, bibliotekschef, Töreboda

1) Bibliotekets e-tjänster kommer att användas mer. Folk har hittat till e-böcker etc under denna tid och det kommer nog inte att minska. I övrigt tror jag att den dagen samhället signalerar att nu är alla restriktioner och rekommendationer upphävda så blir allt som förut igen. Och om inte den dagen kommer så får vi harva på med avståndsmarkeringar i form av tejp

på golvet och olika insatser för låntagare som inte vill komma till biblioteket. Kanske ytterligare insatser som vi inte har anammat idag så som plexiglas framför disk etc.

2) Vi får så lite att göra, personalen går på varandra och till slut har man gallrat klart i magasinet. Besöksstatistiken har gått ned till hälften. Det är också svårt att hålla avstånd när människor behöver hjälp vid de publika datorerna. Även så kommer folk fram till disk och ser inte markeringarna eller tänker inte på det. När någon nyser eller hostar så blir man rädd. Jag tror att den inre oro alla får efter alla dessa veckor av uppskadd stämning i medierna till slut tar ut sin rätt. Det blir nervositet och dålig stämning på arbetsplatsen.

Jessica Lindegren, kultur- och fritidschef, Älvkarleby

1) Vi har nu utökat boken-kommer verksamheten så jag tror att flera äldre som tidigare kom till biblioteket önskar en fortsättning på att få böcker hemlevererade. Vi har hittills inte webbsänt föreläsningar men tar nu höjd för att kunna göra det i höst (oavsett Covid-19 eller inte). Eftersom många gör det nu i pandemin så förväntas det nog av flera bibliotek.

2) I biblioteket har det varit svårast att få folk att hålla avstånd. Det var svårt att ställa om program i början, det mesta blev inställt. Planeringen för verksamheten framåt är jättesvår. Har vi pandemin även under höst/vinter och nästa vår?

Jessica Blohm, kultur- och bibliotekschef, Hylte

1) Gissningsvis kommer vi fortsätta att tänka på att hålla avstånd på våra arrangemang, t ex att placera stolar till publiken glesare. Det kan också vara så att människors bekvämlighetszoner har vuxit permanent, vilket vi får förhålla oss till både gentemot varandra och besökarna.

2) Att få lov av högre chef att sätta upp plexiglas vid servicediskarna (likhetstänk för alla kommunanställda), att få besökare att hålla avståndet vid servicedisken på huvudbiblioteket, att få medarbetare att be besökare att hålla avståndet ute i biblioteket, att få medarbetare att hålla avståndet till varandra, att hantera medar-

betarnas mycket olika grad av oro, utöver att leda i kris (svårt) hantera ett förändrat arbetsklimat (till det sämre) bland medarbetarna – det har varit svårt att räcka till som chef.

Anette Gripenberth, bibliotekschef, Köping

1) När det gäller hålla avstånd och inte vara det minsta sjuk på jobbet tror jag att vi fortsätter att tänka mer på det än innan, det pågår också diskussioner om hur man ska göra framöver när vi bokar evenemang med författare och andra aktörer, ska vi lägga till en klausul om avbokning vid eventuella epidemier? När det gäller e-medier tror jag att fler har hittat dem nu och kommer att fortsätta använda dem i större utsträckning. Den här tiden kommer att finnas kvar i våra tankar lång tid framöver.

2) Ovissheten är svårhanterlig, hur man ska kunna planera framåt och hur länge det ska vara restriktioner? Att ta beslut om vilka verksamheter som ska ställas in och vilka vi kan fortsätta med. Att sätta upp skydd och förändra arbetssätt har gått förvånansvärt bra och vi har bara mött förståelse från våra besökare. Vi har haft öppet hela tiden med endast en liten minskning av öppettiderna vilket har varit bra för framförallt invånarna.

Louise Parnefjord, bibliotekschef, Nykvarn

1) Min personliga farhåga är att våra tidigare användare inte hittar tillbaka i samma utsträckning som innan, men människor verkar vara väldigt snabba på att förändra sina vanor och det blir kanske så att man mer kommer att uppskatta sociala sammanhang efter epidemin. Snabbare digital utveckling.

2) Minskade besök och inställda evenemang. Mindre kontakt med boken-kommer-låntagare. Idéer om vad vi ska hitta på för våra användare.

Cecilia Ungerbäck Smith, bibliotekschef, Lessebo

1) Högst troligt. Nya vanor har skapats både när det gäller möten i olika former och hur man tillgodoser sitt behov av till-

gång till litteratur. Det skulle också kunna vara så att förfrågan på hjälp kring digitala tjänster ökar för att man ser nytta med de nu och vill lära sig mer.

2) Att se besökantalet minska och veta att vi inte kan nå alla som försvinner bara genom att ställa om till digitala versioner. Att tappa de som har störst behov när det gäller både att lära sig språket och digitalt kunnande.

Maria Morén, bibliotekschef, Ludvika

1) Inga förändringar så vitt jag vet nu, det verkar som att jag får behålla personalstyrkan. Skulle det bli neddragning i personal så beror det inte på pandemin utan tidigare förväntade besparingar. Verksamheter ska igång som vanligt så fort riktlinjer kommer som medger det.

2) Att vi själva fått uppfinna lösningar för att hålla avstånd, inga riktlinjer har kommit från kommunledningen, endast att "biblioteken är öppna som vanligt". Att hantera besökare som ej tagit FHM:s råd på allvar utan kommer för nära eller hostar o snorar i biblioteket. Att som bibliotekschef ha arbetsmiljöansvaret för personalen som ska "jobba som vanligt" och ta diskussioner om allt möjligt som jag inte haft något svar på.

Martin Memet Könick, bibliotekschef, Ängelholm

1) Utvecklingen av och intresset för den digitala verksamheten har fått en boost. Digital infodisk och digital programverksamhet är exempel. Covid-19 är en sorg för hela världen men det kommer en tid då denna kris är ett minne blott, då ska vi minnas de som gått bort och hedra hur vi alla kämpat genom att dra lärdomar av vad vi gått igenom och använda dem för att ytterligare utveckla den positiva samhällskraft som folkbibliotek är.

2) Att planera för nuet och framtiden i ett läge där det är väldigt svårt att veta hur det ser ut nästa vecka eller nästa månad. Balansen mellan krishantering och ordinarie verksamhet och utveckling. Att vara tillgängliga och öppna samtidigt som vi motarbetar smittspridning. ■

Läs fler enkätsvar på biblioteksbladet.se

Digitala utlån ökar kraftigt

Utlåningen av e-medier ökar stort, visar statistik från Kungliga biblioteket. Samtidigt minskar både antalet besök och bibliotekens fysiska bestånd.

FOLKBIBLIOTEKEN hade en miljon färre besök 2019 än året innan, visar den årliga statistiken från Kungliga biblioteket, KB. Det kan hänga ihop med att användningen av e-medier ökar, skriver KB i ett pressmeddelande.

Nedladdningen av e-böcker ökade med 14 procent 2019. I genomsnitt laddar varje svensk ner 8,4 e-medier varje år. På folkbiblioteken ökade utlåningen av e-böcker med 6 procent, men de står fortfarande för en liten del av den totala utlåningen.

På universitets- och högskolebiblioteken ökade nedladdningen av e-medier med 10 procent förra året. Detta trots att tillgången minskade till följd av att det saknades avtal med Elsevier, det vetenskapliga tidskriftsförlaget.

På **FOLKBIBLIOTEKEN** ökade antalet e-boktitlar med 10 procent. Filmer via streaming ökade med 122 procent. Samtidigt minskar det fysiska beståndet. De senaste tio åren har mängden böcker, filmer och andra medier minskat med en femtedel på folkbiblioteken. På lärosätesbiblioteken finns 3 miljoner färre fysiska medier än 2015.

Statistiken visar också att antalet besök har minskat på folkbiblioteken.

Förklaringar kan, enligt KB, vara den större användningen av e-medier, men också att bibliotekspersonal rör sig ute i samhället mer. Exempelvis på förskolor och idrottshallar.

BESÖKEN på högskole- och universitetsbibliotek sjönk inte under 2019,

men en minskande trend kan ses sedan 2015, trots fler studenter.

Antalet skolbibliotek ökar medan antalet folkbibliotek fortsätter att minska. Sedan millennieskiftet har antalet minskat med en fjärdedel.

Meröppet på biblioteken ökar och finns nu i nästan hälften av alla kommuner. Det kan jämföras med 2015 då meröppet endast fanns i 53 kommuner.

Fortfarande finns 31 kommuner där inget bibliotek har öppet på helgerna eller efter klockan 18 på vardagar.

Sammantaget har dock antalet dagar som landets bibliotek håller öppet ökat under senare år. ■

TEXT ANNIKA CLEMENS

Statistik 2019

- 2,4 miljoner e-böcker lånades på folkbiblioteken.
- 6,5 procent av alla boklån på folkbiblioteken är e-böcker.
- 129 miljoner sökningar eller nedladdningar av e-medier gjordes på svenska universitets- och högskolebibliotek.
- 12,6 miljoner besök gjordes på landets universitets- och högskolebibliotek.
- 15,7 miljoner e-titlar finns på landets lärosätesbibliotek.
- 9 527 personer arbetade på bibliotek på motsvarande 8 117 heltidstjänster

B

Jag behöver boknyheter, boktips och inspiration.

Prenumerera på Bibliotekarierummets nyhetsbrev!

Bonnierförlagen | Nyheter • Tips • Inspiration | www.bibliotekarierummet.se

Polyglutt

Läs mer
och testa på
polyglutt.se

Låt Polyglutt bli en del av bibliotekets läsfrämjande aktiviteter

Välkommen in i Polyglutts magiska värld! Den digitala, flerspråkiga bilderbokstjänsten öppnar upp för nya möjligheter för ditt biblioteks arbete med förskola och skola. Med över 1400 kvalitetsböcker från välkända förlag inlästa på upp till 52 språk kan alla vara en del av lässtunden.

Årets bok- mässa blir digital

Den fysiska bokmässan ställs in för första gången på 35 år. I stället arrangeras en digital bildningshubb och en litteraturfestival.

Manifestation för Dawit Isak med bland andra Martin Schibbye och Esayas Isak, bror till Dawit. Bokmässan 2019.

I STÄLLET FÖR att trängas mellan bokständer och författarsamtalen på mässan i Göteborg kan besökarna i år ta del av seminarierna hemifrån.

Mässan skulle ha ägt rum den 24–27 september. Samma datum gäller fortfarande, men arrangemanget blir alltså helt digitalt. De två första dagarna hålls det som kallas Bokmässans bildningshubb. Där lyfts frågor om bib-

liotek och skola i livesända seminarier och samtal.

Svensk biblioteks förening bidrar med en föreläsning av professor Åsa Wengelin på temat lättlast.

– Vi tycker att det är spännande med nytänk, en digital bildningshubb och litteraturfestival känns helt rätt! säger generalsekreterare Karin Linder.

På lördagen och söndagen hålls en

litteraturfestival där nytvign böcker presenteras.

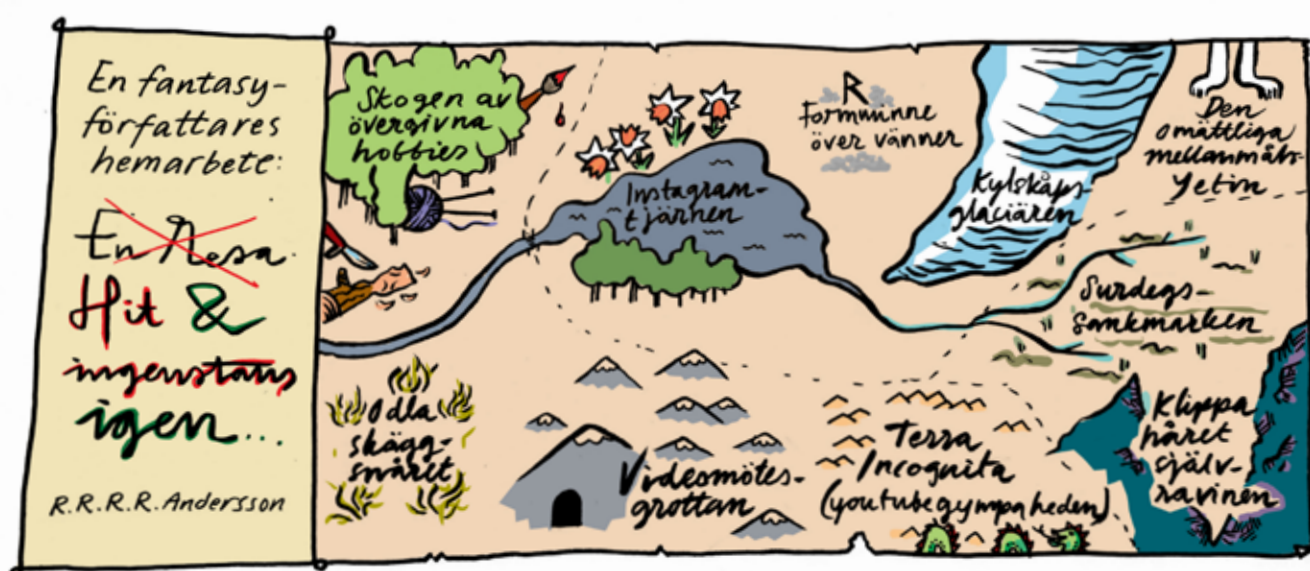
Årets temaland är Sydafrika. Dess representanter kommer att medverka digitalt och välkomnas istället till Sverige 2021.

Hela programmet kommer att presenteras den 25 augusti. ■

TEXT ANNIKA CLEMENS
FOTO NIKLAS MAUPOIX

Hit & ingenstans igen ...

MÅNADENS SERIE AV BERIT VIKLUND

Berit Viklund är serietecknare och biblioteksassistent på Malmö universitetsbibliotek. Hon debuterade 2017 med boken *Kaninhålet* på Syster förlag.

STORSTILSBÖCKER FÖR FLER

Större bokstäver underlättar vid läsning – oavsett vem som läser. Därför ger BTJ nu ut storstilsböcker för fler målgrupper.

Och du! Våra fyra kommande storstilsböcker för mellanåldern har samma omslag som originalen!

Kom ihåg!

Du kan alltid beställa BTJ-unika produkter oavsett vilken medieleverantör du har avtal med.

butik.btj.se

Berättelser som leder mot framtiden

I spännvidden mellan en black lives matter-manifestation i Wisconsin och en nazist på ett bibliotek i Stockholm ryms mycket värdefullt, skriver Biblioteksbladets chefredaktör Thord Eriksson.

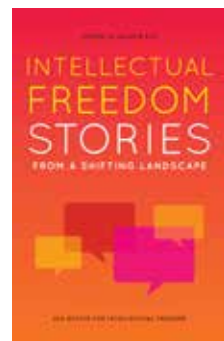
Om inte råa fakta fungerar, vad biter då på människor som håller fast vid sina ståndpunkter trots att allt talar för att de har fel? Hur ska den som talar för bibliotekssfären bäst föra fram sin sak? Genom att stapla fakta eller genom att formulera en historia, en berättelse, med kraft att nå fram till den som lyssnar?

Dessa frågor är några av utgångspunkterna för antologin *Intellectual Freedom Stories (From a Shifting Landscape)*, utgiven av American Library Association, USA:s biblioteks-förening.

I sitt förord konstaterar redaktören Valerie Nye, verksam som bibliotekschef vid Santa Fe-universitetet, att samhället befinner sig i en brytpunkt. Innebörden av det är att biblioteken i ännu högre grad än förr måste förhålla sig till frågor om rättvisa, jämlikhet och professionell neutralitet för att på bästa sätt vara till nytta för dem som deras tjänster vänder sig till.

ETT AV KAPITLEN handlar om en manifestation på University of Wisconsin-Madison för några år sedan. Mellan 800 och 1000 studenter planerade att marschera genom campusområdet till biblioteket där de skulle genomföra en "die in" för att uppmärksamma black lives matter-rörelsen. (När den här texten skrivs rasar gatukravaller över hela USA efter att 46-åriga George Floyd dödat

TEXT THORD ERIKSSON

av en polis i Minneapolis. En påminnelse om att USA präglas av djupa motsättningar.)

Biblioteksledningen, som blivit informerad i förväg, hade tid att förbereda sig och kom till slutsatsen att manifestationen var ett passande sätt att använda biblioteksytan. Därför välkomnades demonstranterna och personalen beredde till och med golvutrymme bakom sina diskar för att alla skulle få plats.

Bibliotekschefen konstaterar samtidigt att ställningstagandet skulle kunna utmanas och problematiseras om det istället handlat om att ge plats för extremhögern och att det därför är nödvändigt med en fortsatt diskussion om agerandet i liknande situationer.

ANSLAGET I DENNA och flera texter är eftersinnande, öppet och ödmjukt inför situationers komplexitet och att det alltid finns risk att göra fel.

Ett annat bidrag i den andan bär rubriken *Did we just normalize extreme views and make the library an unsafe place?* och är skrivet av Stockholms stadsbibliotekarie Daniel Forsman. Texten kretsar kring händelsen för ett par år sedan då en nazist deltog i ett panelsamtal på Hornstulls bibliotek i Stockholm. Den ger svar som chefen på University of Wisconsin-Madison efterlyser: det handlar om att vara förberedd, ha genomtänkta riktlinjer, påminna sig om att uppdraget är att säkra människors tillgång till information och att förse dem med en trygg fysisk plats.

Antologin innehåller värdefulla korn för en journalist som bevakar bibliotek och det skulle förvåna om den inte skulle vara minst lika intressant för den som faktiskt själv jobbar i sfären.

Bokens redaktör framhåller att den ska ses som en ansats att samla erfarenheter om hur bibliotekspersonal närmar sig samtidens svåra och aktuella frågor. Fler berättelser kommer löpande att publiceras på bokens webbplats: www.libraryintellectualfreedom.com ■

TEMA

Vinnare i pandemin

Det finns företag som blomstrar när människor tvingas krympa sin tillvaro. Många av dessa dominerar redan världen. "Det är en skrämmande situation", konstaterar aktivisten Stacy Mitchell i Martin Gelins reportage.

[S 14] [Giganterna rustar](#)

[S 24] [Så påverkas biblioteken](#)

När världen stänger in sig rustar nätets giganter

Amazon, Netflix, Facebook och andra nätbaserade företag växer sig ännu mäktigare under coronakrisen. Deras dominans leder till kulturell konformitet och demokratin kan skadas, varnar kritiker. Men ingen väg bort från dagens situation finns i sikte.

TEXT MARTIN GELIN
ILLUSTRATION EMMA HANQVIST

Stacy Mitchell är jurist och aktivist i Portland, Maine. Hon är grundare av The Institute for Local Self-Reliance, en gräsrotsorganisation som de senaste åren fört en frenetisk kamp mot näthandelsjätten Amazon, i ett försök att försvara lokala butiker och affärsverksamheter.

– För Amazon är det svårt att föreställa sig ett bättre läge än att alla sitter hemma och köper saker hela dagarna, konstaterar hon.

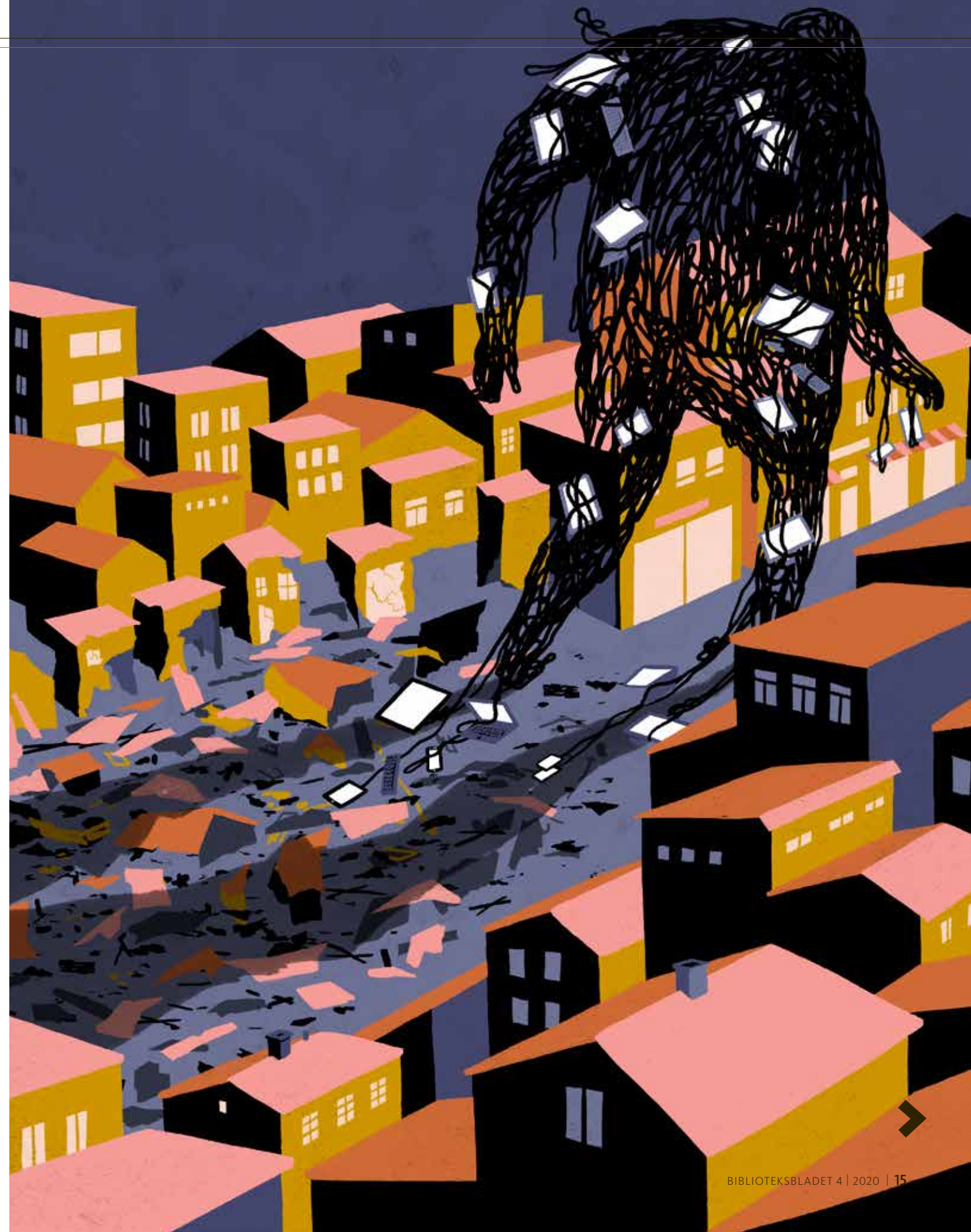
Amazon är i dag så stort att det genererat en egen kategori av politiska aktivister som arbetar för att tämja dess vidunderliga makt.

MARTIN GELIN ÄR DAGENS NYHETERS KORRESPONDENT I NEW YORK. TILLSAMMANS MED KARIN PETERSSON UTKOM HAN 2018 MED BOKEN *INTERNET ÄR TRASIGT – SILICON VALLEY OCH DEMOKRATINS KRIS* (NATUR & KULTUR).

Företaget har även blivit ett eget ämne på amerikanska handelsutbildningar och det finns åtminstone fyra amerikanska nyhetsmedier som anställt "Amazon-korrespondenter" som bevakar företaget på heltid, som om det vore ett eget land.

Det säger något om Amazons unika ställning i den amerikanska – och allt mer i den globala – ekonomin, samhället och kulturlivet.

STACY MITCHELLS HEMORT Portland är en mellanstor hamnstad i USA:s nordöstra ände. Där finns en charmig stadskärna med gott om

”Det amerikanska folket har ingen som helst inblick i hur Amazon styrs och agerar. ... Vi kan inte ställa dem till svars. Det är en skrämmande situation.”

oberoende små butiker, kaféer, restauranger, antikvariat och delikatessaffärer. Staden är omgiven av flera college, universitet och konstskolor, vilket garanterar ett ständigt flöde av unga invånare och hög energi. På amerikanska städer har så många bokhandlare, konsertlokaler, gallerier och små klädbutiker på så liten yta.

Många av de här butikerna har kämpat hårt för sin överlevnad redan under de två föregående decennierna, då Amazon kammat åt sig allt mer av amerikansk detaljhandel. Nu står de inför en existentiell kris.

En kvarts miljon amerikanska butiker tvingades stänga när coronapandemin lamslog hela USA i mars i år. Tiotusentals av butikerna kommer aldrig att öppna igen. De få amerikanska företag som blomstrat ekonomiskt under våren är i stället ett halvduzin välbekanta namn i tekniksektorn: Apple, Facebook, Alphabet (Googles moderbolag), Netflix och Amazon.

Stacy Mitchell tror nu att pandemin, som inneburit att miljontals amerikanska familjer tillbringat flera månader hemma i karantän, kan slå ut tusentals små butiker, bokhandlare, biografer och fristående affärsverksamheter, i Portland och liknande städer över hela landet. Det kan betyda att ännu mer av makten över amerikansk kultur och konsumtion koncentreras hos de redan dominanta teknikjättarna.

– Jag tror att det här kan leda till att ofattbart många fysiska butiker kommer att slås ut. De största kedjorna kommer att överleva, men det blir tuft för många andra. Hela våra liv utspelas just nu hemma och vi gör alla våra inköp på webben. Det gynnar en handfull av de största plattformarna, som Amazon. Den kritik som jag och många andra kommit med de senaste åren har därmed blivit än mer relevant nu, säger Mitchell på telefon från Portland.

KRITIKEN BOTTNAR i att Amazon och en handfull andra teknikjättar har fått en sorts makt och inflytande som tidigare bara offentligt styrda institutioner hade.

Aktivisten Stacy Mitchell varnar för att pandemin stärker de amerikanska nätjättarnas dominans.

– Amazon har blivit ett företag som står för en infrastruktur som är livsnödvändig för samhället. Det är en institution som gör sådant som tidigare gjordes av offentliga institutioner som vi kunde ställa till svars. Men det amerikanska folket har ingen som helst inblick i hur Amazon styrs och agerar. Vi har ingen makt över företagets ledarskap, eller deras avgörande beslut och vi kan inte ställa dem till svars. Det är en skrämmande situation, säger Stacy Mitchell.

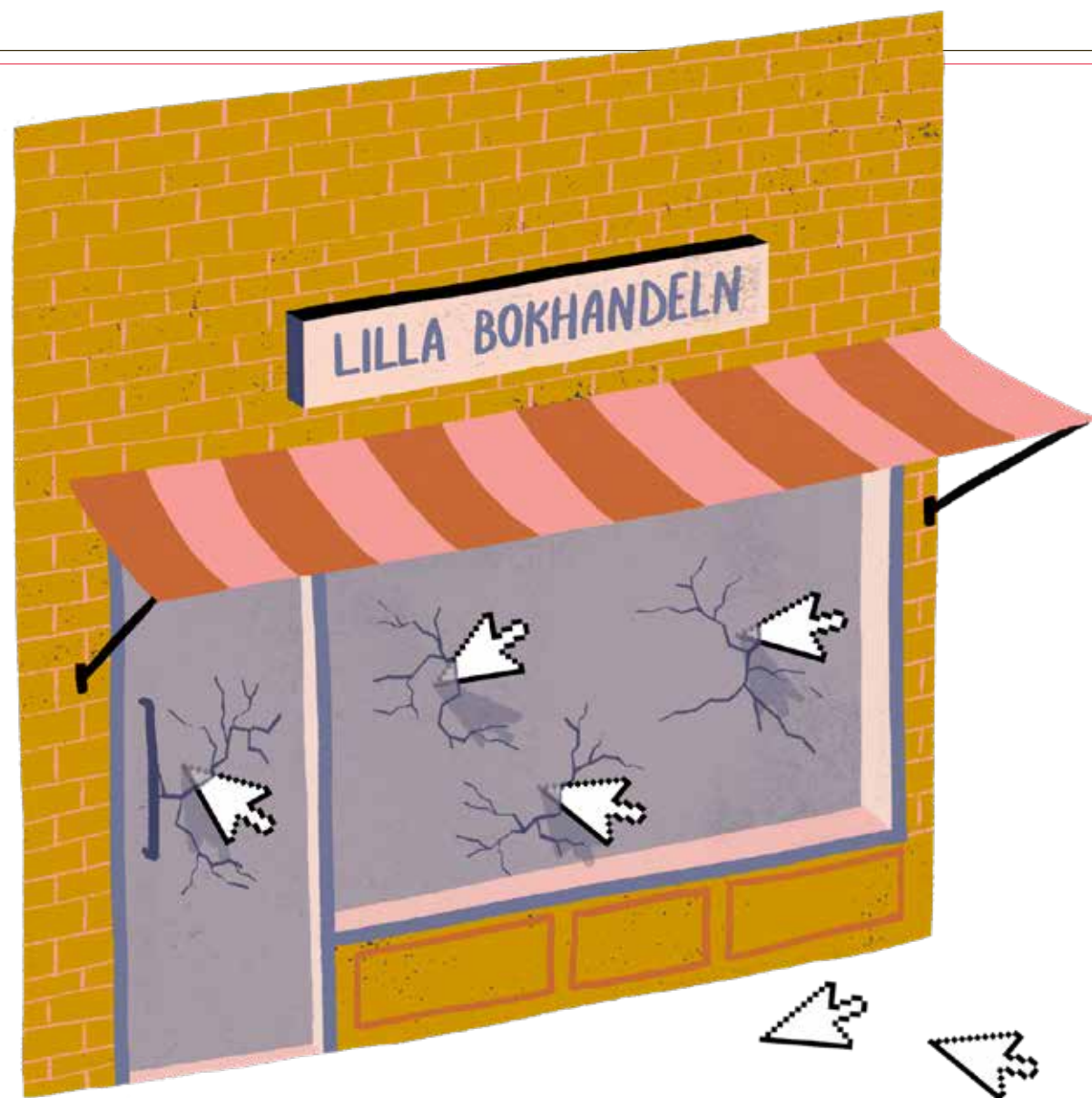
Amazons väg till världsherravälde började

med bokförsäljning i början av 2000-talet, men i dag dominerar de e-handeln i hela USA och ett dussintal andra länder. Företaget värderas till drygt 1000 miljarder dollar och grundaren Jeff Bezos egen förmögenhet uppgår till omkring 180 miljarder dollar, vilket gör att han sedan länge seglat förbi Bill Gates som världens rikaste man. I flera år har Amazon förberett en lansering i Sverige, som ständigt skjuts upp av oklara anledningar. Men många av våra europeiska grannländer har redan sett hur snabbt Amazon kan slå ut alla konkurren-

ter när de väl etablerat sig i ett nytt land.

Den amerikanska ekonomin lider av den värsta krisen sedan 1929, i kölvattnet av coronapandemin. Miljontals amerikaner har förlorat sina jobb varje vecka sedan i mars. Men e-handeln har vuxit med 16 procent under våren och Amazons intäkter och aktiekurs har slagit nya rekord. “Alla kriser skapar ett tomrum och den som lyckas fylla det tomrummet får stor makt” som James Bailey, ekonom på George Washington University, säger till CNN.

Amazon har fått en ofattbar makt över ame-

rikansk ekonomi och kultur, där de styr vilka produkter som säljer eller inte, vilka företag som stiger eller faller och det påverkar hela amerikanska städer och samhällen, menar Stacy Mitchell.

AMAZONS DOMINANS i USA började debatteras redan tidigt på 2000-talet, i takt med att de fick allt större makt över amerikansk bokindustri. Bokförlag och bokhandelskedjor fungerade därmed som ett slags kanariefågel i gruvan, som varnade för Amazons världsherravälde. I takt med att företaget växte gick många av USA:s största bokhandelskedjor, som Borders, i konkurs. Det har med tiden fört med sig den positiva biefekten att många städer har sett fler mindre bokhandlare (antalet oberoende

bokhandlare har dubblats i USA de senaste tio åren). Men Amazons konflikter med bokbranschen visade att de inte drog sig för öppen strid mot konkurrenter, som ofta slogs ut genom att Amazon exempelvis satte lägre priser, eller vägrade sälja böcker från förlag som inte gick med på deras villkor.

SEDAN DESS har de använt liknande metoder för att vinna samma dominant position inom andra affärsverksamheter.

– Amazon har i allt högre utsträckning börjat sätta själva parametrarna för hela USA:s detaljhandel. I en demokrati borde vi ha fria marknader som regleras av förtroendevalda politiker. Alla bör arbeta på samma villkor, och de bör sättas av offentliga institutioner.

Men med Amazon har själva marknaden flyttat till Amazon. Där är det de själva som bestämmer vem som vinner och förlorar. Så de börjar allt mer fungera som enväldiga härskare över all amerikansk e-handel, säger Stacy Mitchell.

Under våren har Amazon dessutom tjänat miljarder dollar på många av de andra webbtjänster och plattformar som ökat i popularitet under våren. Netflix, kommunikationsplattformar som Slack och Zoom, och flera av världens största plattformar för spel använder sig alla av deras molnplattform Amazon Web Services, AWS.

AWS stod för 63 procent av företagets intäkter förra året och lär växa betydligt även i år.

Varje gång vi sträcktittar på en tv-serie på Netflix blir Jeff Bezos några cent rikare.

Netflix är ett annat av de företag som går bättre än någonsin. Precis som Amazon vinner bolaget på att miljontals amerikaner sitter hemma hela dagarna och strömmar mer film och tv-serier än någonsin.

Förra året gav kulturkritikern A S Hamrah ut en essäsamling med titeln *The earth dies streaming*. Titeln var främst en cineasts vink till en obskyr skräckfilm från 1960-talet, men den speglade även en samtid där miljontals amerikaner strömmar sju, åtta timmars underhållning om dagen, medan naturkatastrofer hotar planetens överlevnad.

– Boken har nu lite oväntat blivit en bästsäljare, men jag tror att det främst beror på titeln, säger han.

HAMRAH VAR LÄNGE en militant motståndare till Netflix och strömmad film och tv överlag. Han gjorde en stor sak av att bara se film på bio. Men nu har han tvingats ge med sig. Sedan i mitten av mars är alla biografier stängda i New York och Hamrah har suttit i karantän i sin lägenhet i Brooklyn. För att kunna sköta sitt jobb som filmkritiker var hans enda möj-

”Netflix vill inte att du ska titta på gamla filmer utan på deras nyproducerade serier. ... Det leder till en kulturell konformitet.”

Amazons grundare Jeff Bezos är rikast i världen. Varje gång vi ser en serie på Netflix eller har ett möte via Zoom blir han ännu rikare.

lighet att börja prenumerera på Netflix och en rad andra tjänster för strömmad film.

– Jag betalar nu för Netflix, Amazon Prime, Criterion Collections sajt och tre andra tjänster. Jag har sett 80 filmer sedan karantänen började, säger han.

Hamrahs Netflix-skepsis bottenar i att dessa strömningstjänster på ett väldigt konkret sätt bidrar till klimatkrisen, då det krävs enorma mängder energi för att tillgodose behoven av de 183 miljoner prenumeranter som strömmar underhållning från plattformen varje månad.

Han är även bekymrad över det han betraktar som en destruktiv roll i amerikansk kultur, då Netflix trots det enorma utbudet tycktes leda till mer kulturell likformighet, eftersom alla tittar på precis samma saker.

– Netflix vill inte att du ska titta på gamla filmer utan på deras nyproducerade serier, så de styr hela tiden rekommendationerna till ett halvdussin nya tv-serier, typ *Tiger king* eller *Stranger things*. Det leder till en kulturell konformitet, säger Hamrah.

NETFLIX STÅR i dag för 72 procent, mer än två tredjedelar, av all strömmad underhållning i amerikanska hem, enligt marknadsanalysföretaget HarrisX.

De har under våren fått drygt 15 miljoner nya prenumeranter globalt. De strömmar nu 156 miljarder minuter film och tv varje vecka, en ökning med 36 procent jämfört med förra året.

– Det är vårt lilla bidrag till att göra den här tiden i karantän aningen mer uthärdlig, sade företagets vd Reed Hastings i ett meddelande till styrelsen under våren.

Netflix och Amazon är bara de mest uppenbara exemplen på hur de redan mäktiga teknikjättarna på den amerikanska västkusten nu växer sig ännu starkare. Allt fler ekonomer och politiker i USA varnar för att det inte bara leder till en kulturell likformighet, utan att det

”Dagens teknikjättar har för mycket makt. För mycket makt över vår ekonomi, vårt samhälle och vår demokrati.”

även kan innebära hot mot demokratin.

Under förra året jämförde demokraten Elizabeth Warren, som ställde upp i primärvalet för att bli presidentkandidat, Amazons dominans med “en basebolldomare som även äger lagen som spelar”.

Nu leder Warren och ett dussintal politiker i den amerikanska kongressen striden för ny konkurrenslagstiftning som hårdare ska reglera teknikjättar som Amazon, Facebook, Google och Netflix, samt även försöka separera delar av deras affärsverksamhet.

– Dagens teknikjättar har för mycket makt. För mycket makt över vår ekonomi, vårt samhälle och vår demokrati. De har kört över alla konkurrenter, exploaterat vår privata information för egen vinst och vinklat spel-fältet så att alla andra missgynnas. På vägen har de skadat småföretag och innovation, sade Warren förra året.

NU ÄR KONFLIKTEN om Amazons makt en av ytterst få politiska frågor i Washington som enar vänsterdemokrater som Warren och Bernie Sanders, med konservativa republikaner i kongressen.

Republikaner har framför allt väljarstöd på landsbygden och i småstäder och det är just där som Amazons dominans varit som mest destruktiv för den lokala affärsverksamheten och småföretagare.

– Jag har alltid förespråkade att marknaden korrigerar sig själv, men nu behöver kongressen agera och uppdatera våra lagar så att vi kan reglera den här verksamheten, sade republikanen Ken Buck i en debatt om Amazon nyligen.

Stacy Mitchell, aktivisten som kämpar mot Amazon, har under det senaste året vittnat i kongressens utredning om Amazons dominans. Men hon är inte optimistisk om att någon verklig förändring kommer att ske så länge Donald Trump sitter vid makten.

– Trump gillar att gnälla på Bezos på Twitter, men vi bör titta på det han faktiskt gör i stället för att titta på det han säger. I praktiken har Trump-administrationen varit en dröm för Jeff Bezos. Trumps skattereformer har mest gynnat de största företagen och det innebär att Amazon nu betalar lägre skatter än småföretagen här i Portland. Bezos har personligen tjänat miljarder på Trump.

I boken *The Four* skildrar handelsprofessorn Scott Galloway hur de fyra största teknikföretagen – Amazon, Apple, Facebook och Google – får en allt mer skrämmande dominans. Under pandemins kulmen i början av maj kommenterade han den ekonomiska utvecklingen med att den lär eskalera deras övertag:

“De enda konkurrenterna dessa fyra företag har numera är varandra.” ■

VÄLKOMMEN TILL BOKMÄSSAN 2020!

Bokmässan är årets viktigaste litteraturhändelse. Sedan starten 1985 har miljontals läsare, författare och branschfolk lockats till Göteborg i slutet av september. Mässan är sedan länge en mittpunkt för svensk bokutgivning. Den är också ett nav för svensk läromedelsutgivning och en av de viktigaste samtals- och mötesplatserna för utveckling av skola och bibliotek.

För första gången på trettiofem år kan Bokmässan inte arrangeras i fysisk form. Då ställer vi om. För i en tid när vi isoleras från varandra är ju samtalet om samhällsutveckling, utbildning, läromedel, metoder och litteratur viktigare än någonsin.

Bokmässan 2020 lyfter in det bästa av det bästa i en proffsigt arrangerad, digital miljö som innefattar två spår. I Bokmässans bildningshubb förmedlar vi det mest intressanta och aktuella från utbildningsvärlden. Bokmässans litteraturfestival presenterar ett starkt program från årets utgivning.

Tillsammans blir det ett tungt digitalt program som kommer att nå hela skol- och bibliotekssverige. Och en intresserad allmänhet!

Den 25 augusti släpper vi programmet. Håll utkik på bokmassan.se.

Ta hand om dig och varandra! ♥

Vännerna på Bokmässan

2020
24-27
SEPT

BOKMÄSSAN
GÖTEBORG BOOK FAIR

NÄR BARN BERÄTTAR FINNS DET HOPP.

Det är första steget till förändring.

Ge fler barn möjlighet att berätta.

Swish: 9015041

Plusgiro: 90 15 04-1

BRIS

”Vi har ingen perfekt lösning”

Streamingtjänsternas dominans får konsekvenser. Vägen framåt handlar inte om teknik utan om avtal, säger Björn Waller, systembibliotekarie i Botkyrka.

TEXT TIM ANDERSSON

Hur ska folkbiblioteken hänga med när allt fler konsumentar litteratur, film och musik genom digitala tjänster?

– Vi har inte sett några tecken på att folk slutar använda biblioteken, snarare tvärtom. Okej, du har en långsamt nedåtgående kurva. Går du tillbaka 200 år så kunde man bara läsa, sedan kom radion, tv:n, sedan kom Netflix. Folk har bara 24 timmar. Men vi står inte inför ett stup. Det stora problemet är om bibliotek börjar ses som onödiga.

Hur påverkas biblioteken av streamingtjänsterna?

– Det som ändras är förväntningarna från användarna. Jag tänker inte minst på ljudböcker. För tjugo år sedan var de en nischad affär för i första hand personer med synnedsättning. Men som nu plötsligt blivit ett av de mest populära sätten att till sig böcker.

Så hur har förväntningarna förändrats?

– De senaste åren har cd-skivan ständigt. Det är bara biblioteken som köper in dem för att kunna låna ut dem. Jag stöter ofta på det när jag står i disken och någon kommer in: ”Har ni den här som ljudbok?” ”Ja, vi har den på cd.” ”Men jag äger ingen cd-spelare. Ingen dvd-spelare heller.” Det vi behöver då är lösningar som tar hänsyn till hur folk tar till sig ljudböcker.

Techjättarna ställer alltså biblioteken inför en teknisk problematik?

– Nja. Vi behöver en teknisk lösning, men framför allt är det fråga om en avtalslösning, rättighetslösning. I den här nya världen kan

Björn Waller.

”Bibliotekens utlån av musik och film har gått från att vara en stor grej till att bli en strimma.”

du rent tekniskt göra precis vad du vill, men risken finns att du får dela cell med Pirate Bay-killarna. Så det är viktigt att biblioteken tar det här på allvar. Man kan inte bara sitta och vänta och tänka att så fort vi har en teknisk lösning kommer allt att lösa sig.

Hur påverkar techbolagens utveckling bibliotekens roll?

– Vi måste diskutera hur vi ska få tillgång till saker. I en analog värld är det väldigt enkelt: du köper en grej, sedan äger du den och kan göra vad du vill med den – inklusive låna ut den. I en digital värld kan du inte äga en pryl, du köper tillgång till den. Vilket innebär att bibliotekens utlån av musik och film gått från att vara en stor grej till att bli en strimma. Därför att vi inte har några perfekta lösningar.

Förlorar inte folkbiblioteken en del av sin betydelse när streamingtjänsterna ger människor tillgång till tusentals böcker, filmer och musikaliska verk?

– Man tror gärna att alla har Spotify, Netflix, Storytel. Det är inte sant, det är ett medelklassperspektiv att tro det. Allt det där kostar. Även om du köper in varenda filmtjänst får du bara en liten bråkdel av hela filmhistorien. I den mån biblioteken har till uppgift att erbjuda djupet och bredden så får vi väldigt svårt att göra det – även om vi istället skulle lägga skattepengar på att köpa in Netflix-abonnemang till alla. Den här frågan kan inte lösas av det lokala biblioteket, det måste upp på EU-nivå. **Nu släpper streamingtjänsterna exklusiva produkter. Hur ska biblioteken hantera det?**

– Det är samma problematik som när nån kommer in och säger: ”Den här nya serien som släppts på HBO nu, kan ni ta in den?” ”Nej, tyvärr, den har släppts på HBO, den finns bara där. Om ett år kommer den på DVD.” Det kommer vi stöta på med böcker också. ■

PORTRÄTT

Joel
Sommerfeldt

Joel Sommerfeldt hade bland annat jobbat i förpackningsindustrin och sålt garageportar när han för snart 20 år sedan tog sina första kliv in i bibliotekssfären. Först som vd för BTJ, senare som Axiells koncernchef.

”JAG TROOR ATT VI KAN GÖRA NYTTA”

Privat drift av folkbibliotek är impopulärt men det struntar Axiells koncernchef Joel Sommerfeldt i. Om det blir som han vill är Nacka bara början – samtidigt som bolagets allmänt dominerande ställning fortsätter att stärkas. ”Vi är för små.”

TEXT THORD ERIKSSON FOTO JOHAN BÄVMAN

Axiell dominerar de svenska folkbiblioteken. I stort sett överallt finns it-system som företaget levererat och så gott som alla utlån av e-medier sker via Axiells tjänster.

Det är en position som ger inflytande, kanske till och med makt, men ändå är intervjuer med koncernchefen Joel Sommerfeldt sällsynta.

– Det är bra, jag vill ha det så, säger han.

Vi träffas en fredag i maj på huvudkontoret i Lund som ligger i området Gastelyckan nära motorvägen mot Malmö. Han är brunbränd, bär vit skjorta uppknäppt i halsen och har en Montblanc-penna i bröstfickan. När han pratar avslöjar hans utdragna i:n att han inte har rötterna här i Skåne utan i Örebro.

Han kallar sig ”industriknutte”, började sin karriär i förpackningsbranschen och hade bland annat erfarenhet av att sälja garageportar och elektronik för kommandobryggor på fartyg när han vid millennieskiftet blev vd för Bibliotekstjänst. Något år senare såldes dotterbolaget BTJ System till Axiell där Joel Sommerfeldt fick en plats i styrelsen.

NÄR HAN lämnade BTJ för en roll som vd i ett företag som säljer barnkläder online och vid homeparties, behöll han styrelseplatsen och återkom 2012 till biblioteksvärlden som chef för hela Axiell-koncernen. Med sig hade han en strategi som gick ut på att låta den huvudsakligen skandinaviskt orienterade företagsgruppen växa genom uppköp.

Idag är verksamheten global, främst inom digitalisering av arkiv och museer, och den fortsatta vägen ligger utstakad:

Axiell ska bli ännu större.

Joel Sommerfeldt

Född: 1960 i Örebro.

Familj: Gift och har två vuxna barn.

Bor: I Lund där Axiell har sitt huvudkontor.

Bakgrund: Började sin yrkesbana i förpackningsindustrin. Vd för Bibliotekstjänst/BTJ år 2000. Tog plats i Axiells styrelse året därpå då bolaget köpte BTJ System. Koncernchef sedan 2012.

Resdagar ett normalt år: Cirka 150.

Läser: Just avslutat Per T Ohlssons 1918 – året då Sverige blev Sverige.

Ser: Serier, senast *Unge kommissarie Morse*.

Lyssnar på: Mycket klassiskt, Eagles, Steely Dan, den italienska artisten Zucchero.

– Vi är för små, det är problemet. Framtiden kommer att kräva ännu större skalfördelar för att du ska ha råd med utveckling.

Enligt årsredovisningen för 2018 – den färskaste som innan Biblioteksbladets pressläggning finns tillgänglig hos Bolagsverket – utvecklar, underhåller och säljer Axiell ”produkter och tjänster till samhällsviktiga funktioner och bidrar därmed till att skapa förutsättningar för ett samhälle där livslångt lärande och läsande är en naturlig del”.

Affärerna går utmärkt. Mellan 2014 och 2018 har koncernens omsättning legat på runt en halv miljard kronor och vinstmarginalen på som mest 13 procent och som lägst strax över 6.

Verksamheten är även lönsam för Joel Sommerfeldt personligen. 2018 uppgick hans deklarerade inkomst till nästan 3,2 miljoner kronor.

Betyder Axiells starka ställning även en vinst för bibliotekens användare?

Jesper Klein, tidigare innovationschef på Myndigheten för tillgängliga medier som för drygt ett år sedan skrev rapporten *Biblioteket i skyn* inom ramarna för Kungliga bibliotekets arbete med den nationella biblioteksstrategin, är inte övertygad om det. I rapporten jämför han genomslaget för e-medier i Sverige med situationen i bland annat Danmark, där bibliotekens utlåning av e-medier är nästan tre gånger så omfattande som här.

JESPER KLEINS SLUTSATS är att den jämförelsevis blygsamma omfattningen i Sverige hänger ihop med att den svenska e-medietjänsten Elib, som nästan alla bibliotek använder, ägs, utvecklas och drivs av Axiell.

Danmarks tjänst för e-medier utvecklas däremot av biblioteket i Århus och ägs av en förening vars styrelseledamöter kommer från bibliotek runtom i landet.

– För att de svenska folkbiblioteken ska kunna ha relevanta tjänster riktade till sin målgrupp måste de själva förstå behoven som användarna har och omsätta dem till tjänster. Men när det gäller digitala appar och ljudböcker har de frånsagt sig sitt ansvar, hävdar Jesper Klein.

När Joel Sommerfeldt ombeds kommentera det samband Klein tycker sig se mellan e-mediers genomslag och att tjänster inte utvecklas av bibliotek utan av företag, säger han först att han inte förstår frågan.

Innan han ändå svarar kommenterar han

Joel Sommerfeldt säger att han önskar att folkbiblioteken tog en tydligare plats i debatten: "De borde kunna vara mer ute på barrikaderna."

Joel Sommerfeldt om

FOLKBIBLIOTEKENS FRAMTID ...

– De kan växa till något mer, bibliotek är inte bara hus med böcker utan också hus med aktiviteter, information och kunskap. Men kommunerna måste fundera på hur de finansierar verksamheten och inte bara titta på antal besökare och antalet utlån, de måste titta lite bredare.

... OCH DERAS ROLL

– Hela biblioteksbranschen är tyst i det offentliga. De borde kunna vara mer ute på barrikaderna och ta en större plats i debatten. Det låter nästan populistiskt att prata om demokrati, men man måste se till att fylla begreppet med handling och inte bara med ord.

NYA MEDIEVANOR

– Kidsen lever med de här (håller fram sin telefon), det är dem vi ska fylla, annars är vi inte relevanta. Det är det vi jobbar med. Vi vet att vi måste ligga lite före, men vi kan inte ligga lika långt före som alla andra industrier, för vi har inte den typen av finansiering. Vi får vara lite mer försiktiga.

det ifrågasättande av Axiell och företagande i allmänhet som enligt honom ligger invävd i frågeställningen (samma reaktion följer på flera frågor under intervjun).

– Bakom sådana där ägandeformer finns det ju alltid konsulter, privata företag som jobbar och skapar förutsättningar, en kombination av *private* och *public*. Det är så det fungerar här i Sverige också. Vi levererar en tjänst som efterfrågas av biblioteksbranschen. Om den inte varit efterfrågad hade vi ju inte haft något att leverera. Det här är en diskussion som vi lämnade för väldigt många år sedan.

DEN SKARPASTE KRITIKEN mot Axiell har annars kretsat kring de tre bibliotek i Nacka som företaget sedan ett och ett halvt år driver. Politiskt är det generella motståndet mot privat drift av folkbibliotek

grundmurat till vänster om blockgränsen, men även Kristdemokraterna har flaggat för att verksamheten bäst drivs av kommuner. Allra tydligast har Sveriges författarförbund varit. I en debattartikel med rubriken *Folkbiblioteken har fått fiender – dags att slåss* pekades Axiell tidigare i år ut som ett av hoten mot sfären.

Joel Sommerfeldt säger att han blir arg och att det är sorgligt att kritikerna är så snäva i sin syn.

– Många tror att vi är där för att bli förmögna, men det stämmer inte, vi blir inte det. Vi är där för att lära vad som behövs för att vi ska kunna fullfölja vår roll som leverantör i den här världen. Vi har lärt oss så mycket – även om vi har kunnat mycket tidigare. Men nu blir det påtagligt, nu står vi bakom disken.

Att ni inte blir förmögna i Nacka – betyder det att ni inte är intresserade av att driva fler bibliotek?

– Det är klart att vi är. Ju bättre du blir desto roligare blir det – och då har du chansen att tjäna några kronor. Men vi har som princip att återinvestera det mesta, vi har bara ett litet utflöde av *dividend*, utdelning, i förhållande till vad vi skulle kunna ha.

(2018 uppgick moderbolagets vinst till blygsamma 10 miljoner kronor. Hälften delades ut till aktieägarna.)

Joel Sommerfeldt säger att han själv har vurmat för tanken på att driva bibliotek.

– Även om det inte har varit politiskt korrekt. Det bryr jag mig inte om, för jag tror att

”Man ska inte politisera allting, se för fan till nyttan istället.”

vi kan göra nytta.

En enkätundersökning Biblioteksbladet genomförde hösten 2017 visade att det i cirka tio procent av landets kommuner fanns ett intresse av att följa Nackas exempel. I samband med detta uppgav Joel Sommerfeldt att Axiell förde diskussioner med kommunpolitiker på flera håll i landet. Nu säger han istället att han inte känner till om det förs sådana samtal.

– Hade jag vetat det så hade jag sagt det, men jag ligger lite för långt bort från det i dagsläget.

Kommer fler kommuner att upphandla driften av sina folkbibliotek?

– Jag hoppas och tror det, men ett bredare perspektiv i så fall, där man fortfarande har kvar det goda i att ha det publika, men också drar nytta av det privata.

Han framhåller att folkbiblioteken är en lagreglerad verksamhet, att det yttersta ansvaret faller på kommunerna oavsett vem som har uppdraget att stå för driften. Men Axiell kan få en kommuns pengar att räcka till mer, hävdar han.

– Vi pratar om *what's inside the box*. Vi ska se hur man kan ta hand om teknologin och se till hur man skapar mer för mindre. Man ska inte politisera allting, se för fan till nyttan istället!

Han håller upp sin Iphone.

– Är det någon som ifrågasätter att vi har sådana här? Det är kommersiellt så det stänker om det.

Fredagen i maj när intervjun äger rum har Biblioteksbladet publicerat en nyhet på webben om att Sölvesborg söker en ny kultur- och bibliotekschef. Den tidigare chefen Sofia Lenninger tvingades bort efter att ha varit kritisk mot politiska planer på att göra ändringar i biblioteksplanen i syfte att bland annat krympa utbudet av litteratur på andra språk än svenska.

Det kan bli svårt för Sölvesborg att göra sin rekrytering. Ett alternativt scenario är att den SD-dominerade kommunledningen därför istället beslutar sig för att lägga ut biblioteket på entreprenad och att villkoren om begränsat språkutbud skrivs in i affärsavtalet med företaget som ska driva verksamheten.

Skulle Axiell ta på sig ett sådant uppdrag?

– Om du har lyssnat på mig så tror jag att du kan besvara den frågan själv. Att vinkla på det sättet, att skuldbelägga oss för att vi är ett kommersiellt företag, att tro att vi inte har ryggrad, det är under din värdighet. Den frågan tänker jag inte svara på. ■

Egentligen skulle biblioteket i Tranemo flytta till Postens gamla lokaler. Men planerna väckte protester bland kommuninvånare och istället byggs en ny fastighet som även ska rymma hotell och restaurang. Invigning senare i sommar.

Mitt i huset finns ett inomhustorg. Den breda trappan och andra ytor kan användas som scener. På torget finns också en servering och biblioteket flyttar ut sina tidningar och tidskrifter hit.

Många bidrar när Tranemo bygger nytt

När kommunen skulle få ett nytt bibliotek ville civilsamhället och näringslivet delta i allt från planering till utförande. Bibliotekschefen Fredrike Holzhausen Henriksson hoppas att resultatet blir ett bibliotek för alla.

TEXT KARIN PERSSON

FOTO TRANEMO KOMMUN, FÖRENINGEN CENTRALEN

Biblioteket i Tranemo har länge huserat i en gammal stickfabrik en bit utanför centrum. För ett par år sedan var verksamheten på väg att flyttas till Postens gamla lokaler, ett förslag som emellertid väckte motstånd bland ett stort antal kommuninvånare. Några av dem bildade föreningen Centralen, som lämnade in tusen namnunderskrifter tillsammans med ett medborgarförslag om en helt annan lösning för biblioteket.

Förslaget föll i god jord hos kommunens politiska ledning och snart står en nybyggd fastighet, som ska rymma såväl bibliotek som hotell och en bistro, klar intill Tranemosjön.

– Nu börjar det kännas på riktigt, det är jättepurrigt, säger bibliotekschefen Fredrike Holzhausen Henriksson.

Hon och kollegorna är just i färd med att stänga och packa ihop den gamla verksam-

”Man ska känna att det här är ett hus som är allas.”

heten. Efter sommarens semestrar, den tionde augusti, slår det nya biblioteket upp portarna.

Planerna för huset – också det döpt till Centralen – och verksamheterna som kommer att bedrivas där, har mejslats fram i ett samspel mellan kommunen, som formellt äger och bygger fastigheten, biblioteket, en förening bestående av lokala företagare som kommer att stå för hotellverksamheten, en krögare som ska driva bistron och föreningen Centralen.

Att civilsamhället och näringslivet varit så involverade har varit både spännande och utmanande, tycker Fredrike Holzhausen Henriksson.

– Det är många viljor och aspekter att förhålla sig till. Man har olika ingångar och det ska man vara medveten om när man går in i ett sådant här projekt.

Samtidigt har just den här komplexiteten varit väldigt rolig, betonar hon. Engagemanget har varit stort och hon är övertygad om att

Vatten är ett tema för det nya huset. Det ska bland annat synas i fasadens azurblå färg.

slutresultatet blir bättre när så många bidrar.

– Vi tittar också på gränsöverskridande lösningar där vi kan använda oss av varandras verksamheter.

Det finns två teman för huset: vatten och ordet, vilket kommer att återspeglas på olika sätt i allt från de tolv hotellrummen till byggnadens azurblå exteriör. Mitt i huset finns ett inomhustorg med servering. Dit kommer biblioteket att flytta ut tidningar och tidskrifter om dagarna. Det finns flera scener eller platser där scener kan skapas. Torget är en arena för uppträdanden, den breda trappan i biblioteket en annan. Programverksamheten kommer att skapas i samarbete mellan biblioteket och föreningen Centralen.

Fredrike Holzhausen Henriksson tror att en mobil interiör och de nya samverkansformerna i huset kan skapa den flexibilitet som behövs för att leva upp till förväntningarna om ett modernt bibliotek. Litteraturen kommer fortsatt att vara en betydande del av verksamheten, men man vill också fungera som en mötesplats för folkbildning och främja den fria åsiktsbildningen med hjälp av bland annat intressanta föreläsningar.

Antalet besökare till Tranemos bibliotek har ökat de senaste åren, medan antalet lån minskat.

”Det har varit stort fokus på att inte bara få ett bibliotek, utan en mötesplats.”

– Jag tänker att vi ska kunna bli mer angelägna för fler och till exempel jobba ännu mer läsfrämjande nu när vi kommer att vara mer centralt belägna, säger Fredrike Holzhausen Henriksson.

ULF KLEVBRANT SOM är kommunens projektledare för bygget, har tidigare, i Svensk biblioteksförnings rapport *Byggboom*, beskrivit hur planeringen av fastigheten har fått ta tid och att både biblioteket och föreningen Centralen har fört dialog med Tranemos invånare om vilka behov och önskemål som finns.

– Det har varit stort fokus på att inte bara få ett bibliotek, utan en mötesplats. Det handlar om att på något sätt göra Tranemo som ort lite större. Det är ett unikt arbete eftersom det är så djupt förankrat överallt, sa han till Svensk biblioteksförning.

Bibliotekschefen Fredrike Holzhausen Henriksson berättar att biblioteket tillsammans med övriga involverade enheter har kontinuerliga styrgruppsmöten där alla får säga sitt om planerna för verksamheten. När dörrarna slås upp till Tranemos nya bibliotek hoppas hon att många ska hitta dit och att besökarna får upp ögonen för vad ett modernt bibliotek är.

– Vi vill verkligen bjuda in, att man ska känna att det här är ett hus som är allas. ■

ANVÄND DIN YTTTRANDE-FRIHET

Ta ställning för mänskliga rättigheter.

Stöd Amnesty, swisha till **900 07 20**.

Det leder till förändring!

www.amnesty.se

Den effektiva okunskapen

Vi håller ofta fast vid vår okunskap. Det är enklast så och motsatsen skulle störa vår självbild. Beteendet gör det möjligt att se förbi samhällets ojämlikhet trots att den syns tydligt på folkbibliotek, skriver Nick Johnson-Jones.

På folkbiblioteken möter medarbetare och besökare dagligen en mångskiftande ojämlikhet. En ojämlikhet som består av komplexa samband, med påtagliga konsekvenser för grupper och individer och deras möjligheter att delta i samhället. Jag tror att vi är många som ser ojämlikhet som något väldigt verkligt. Och trots att coronapandemin har dragit frågan om ojämlikhet till sin spets är det svårt för oss som samhälle att säga något om hur olika diskriminerings- och ojämlikhetsordningar faktiskt påverkar människors liv. Detta sker dessutom i ett samhälle som betonar vikten av kunskap och evidens. Hur kan det exempelvis vara så att du i databasen Kolada kan följa kommunernas och regionernas verksamheter från år till år, med cirka 5000 nyckeltal, och att vi ändå lyckas undvika att följa upp ojämlikhet och vet så ytterst lite om dess beskaffenhet?

Långtidsutredningen från 2019 har ojämlikhet som fokusområde och konstaterar att den ökat sedan början av 1980-talet och att ökningen i Sverige har varit stor i jämförelse med andra länder. Det är slutsatser som inte

TEXT NICK JOHNSON-JONES, KONST- OCH BIBLIOTEKSCHEF, HUDDINGE KOMMUN. LEDAMOT I SVENSK BIBLIOTEKS-FÖRENINGENS STYRELSE.

ILLUSTRATION GETTY IMAGES

är kontroversiella, inte heller är jämlikhetsuppdraget som fastslås för offentlig sektor i en av grundlagarna omtvistat. Och ändå är det väldigt svårt att se hur den utveckling som pågår och hur många av de beslut som fattas kan bidra till ett mer jämlikt samhälle.

SOCIOLOGEN OCH FILOSOFEN Renata Salecl har skrivit om hur kraftfullt vi håller fast i okunskap i relation till stora och svåra samhällsutmaningar. Att medge det trauma som ojämlikheten utgör för samhällskroppen är alltför plågsamt och skulle förstöra vår självbild. Okunskap, förnekelse och osynliggörande blir då oerhört viktiga strategier. Det har skrivits mycket om okunskapens ”bruksvärde” för organisationer, byråkratier och samhället i stort. Okunskap behöver alltså inte vara ett olycksfall i arbetet som åtgärdas med kunskap och fakta. Beslutsfattande blir oerhört mycket enklare för den som inte förhåller sig till komplexitet, olikheter i erfarenheter och positioner, eller beslutets konsekvenser. Beslutsfatta- ren blir snabbare och säkrare i sina beslut om dialog med dem som drabbas av konsekvenser uteblir, och om professionsexpertis och verksamhetskompetens inte deltar.

I offentlig sektor saknas det ofta verksam-

hetskompetens i ledningar och det går att göra chefskarriär helt frikopplat från verksamheternas möten med allmänhetens behov. Vi ser en styrning och ledning med fjärrkontroll, där den som styr, kontrollerar och granskar är allt mer avskuren från verksamheten som bedrivs.

Ett aktuellt exempel är då vuxenskolorna stängde för att minska spridning av covid-19 och utbildningen skulle ske på distans. Åtgärder behövde onekligen vidtas. Men hur hanterades konsekvenserna? Det finns fler elever i den svenska vuxenskolan än inom gymnasieskolan. Hur skulle alla elever, många förhållandevis resurssvaga, utan tillgång till dator, internet, digital kompetens, studiemiljöer, tillräckliga språkkunskaper eller andra förutsättningar som behövdes, hantera denna omställning?

HÄR TOG FOLKBIBLIOTEKEN ett oerhört stort ansvar och fick hantera den anstormning och de folksamlingar detta innebar.

Inom forskning har okunskapens bruksvärde kallats vid många namn: ”avsiktlig okunskap”, ”strategisk okunskap”, ”strukturell amnesi” för att nämna några exempel som jag stött på genom åren. Alla dessa begrepp berör en okunskap som underlättar en rådande (makt)ordning, skapar säkerhet där förhål-

landen egentligen är oklara och komplexa, bibehåller privilegier, bibehåller smickrande självbilder, skapar beslutsräddighet och effektivitet, etcetera.

ATT PRATA OM dumhet kan vara lite provocerande, men det är effektivt i organisationsforskarna Mats Alvessons och André Spicers artikel *A Stupidity-Based Theory of Organizations*. Alvesson och Spicer berättar om en dumhet som stänger ned kritiska röster, stänger ned dialog mellan olika erfarenheter och uppfattningar och dialog mellan medarbetare på olika nivåer i organisationen. Den begränsar organisationens kognitiva förmågor och motverkar tvivel eller att rådande tillvägagångssätt och prioriteringar omprövas. Det hämmar lärandet, helt enkelt. Denna dumhet kan också innebära att tid inte ödslas på förklaringar och underlag vid beslut. Det bidrar till att organisationen kan fungera smidigt, i enlighet med rutiner, planer och tilldelade resurser. Den funktionella dumheten belönar också den förment lojale, den som inordnar sig och inte ifrågasätter.

Dessa olika former av okunskap och dumhet måste övervinnas om mönster ska brytas och ny kunskap produceras som rustar oss för att möta den ökande ojämlikheten.

Filosofen Gayatri Chakravorty Spivak har skrivit om det etiska och moraliska kravet att göra vår hemläxa som vi bör ställa på oss själva och vår omgivning. Det handlar om kritiska förhållningssätt, självreflexivitet och att vi i dialog med vår omgivning försöker översätta och förstå andras erfarenheter och livsvillkor. Detta är givetvis en ständigt pågående process, ett ständigt omkodande och tolkande.

Vi kommer alltid att misslyckas – skriver Spivak – men vi måste alltid ta vårt ansvar och försöka.

Utän ansvarstagande finns varken moral eller etik. ■

Nick Johnson-Jones.
FOTO STINA LOMAN

Ett plus ett blir tre

Eleverna vinner på att skolbibliotekarier och lärare samarbetar. Vägen dit går via ökad förståelse för innebörden av begreppet informationskompetens, visar Anu Ojaranta i sin doktorsavhandling.

Informationskompetens blir en allt viktigare förmåga i vår tid, och i den senaste finska kärnläroplanen lyfts den fram särskilt. Men vad innebär den egentligen?

Anu Ojaranta, informationsforskare vid Åbo Akademi, har i sin nyutkomna doktorsavhandling intervjuat fem lärare i finska och lika många skolbibliotekarier från olika högstadieskolor. Syftet har varit att undersöka hur deras uppfattningar om begreppet informationskompetens skiljer sig åt och relaterar till de två senaste kärnläroplanerna.

– I resultatet såg jag att det finns skilda betoningar i hur de förstår det här med informationskompetens. De nämner samma saker, men fokuserar olika.

Anu Ojaranta är framför allt intresserad av informationskompetensen som process, och har delat in den i tre nivåer.

Den förberedande fasen kräver text- och läskunskaper, men också en analys av vilken sorts information man redan har och vilken man behöver. Det var denna del som betonades av lärarna i avhandlingen.

I DEN ANDRA FASEN sker den aktuella sökningen. Där måste eleverna kunna hantera databaser och sökmotorer, etcetera. Den här fasen betonades av skolbibliotekarierna, något som

TEXT TIM ANDERSSON
ILLUSTRATION GETTY
IMAGES

Anu Ojaranta.

inte förvånade Anu Ojaranta: Professionens uppdrag har ju traditionellt handlat just om att ge stöd i informationssökning, menar hon.

– Jag har själv jobbat i biblioteksbranschen i 25 år och jag tror att många skolbibliotekarier har samma bild: när elever kommer med frågor så förutsätter vi ofta att den förberedande fasen redan är avklarad, och att de vet exakt vad de ska söka efter.

INGEN AV de intervjuade grupperna lade någon större vikt vid reflektionen, som är den tredje fasen. Anu Ojaranta anser att det är på goda grunder som reflektionen särskilt lyfts fram i den senaste kärnläroplanen från 2014. Det är här eleverna använder och tillämpar den information som samlats in.

– I den tredje fasen ska vi försöka göra något vettigt av resultatet. Det betyder att vi måste förstå hur det kopplar till våra tidigare uppfattningar i ämnet, och vi måste anpassa den nya informationen till den gamla. Det är här vi i bästa fall lär oss någonting nytt.

Den tredje fasen är alltså avgörande. Anu Ojaranta menar rent av att det viktigaste som gäller inlärning händer efter att eleverna har sökt informationen.

– Vi har sett i tidigare forskning att ungdomar är bra på att hitta fakta. Vad de ska göra med den, hur de ska kombinera den med den redan existerande kunskapsbasen, är däremot

inte alls lika självklart. När jag intervjuade lärarna var det flera som sade att deras elever har svårigheter att jobba med informationen efter att de har googlat fram den. Det är mycket *copy paste*.

UTÖVER ETT ökat fokus på reflektionen skulle Anu Ojaranta också vilja se ett större samarbete mellan lärare och bibliotekarier. Det är inte ett problem i sig att de två grupperna betonar olika delar av informationskompetensen, men det blir ett problem om det saknas en överblick över elevernas informationskompetens som helhet. Det är till exempel inte alls säkert att, som en del bibliotekarier förutsätter, eleverna har koll på vilken information de behöver när de kommer till biblioteket.

– Och vad händer efter att de fått informationen? Det vet inte skolbibliotekarierna, för där slutar ofta deras arbete.

Det är inte bara eleverna utan också lärarna och skolbibliotekarierna själva som skulle gynnas av ett närmare samarbete, tror Anu Ojaranta. Själv har hon arbetat som skolbibliotekarie och har provat att vara med under lektionstid – med lyckat resultat.

– Ett plus ett blir tre. När vi bibliotekarier jobbar tillsammans med lärare kan det hända att förståelsen för den andre och tilliten till den andres professionella kunskap ökar. Vi lär oss båda av varandra. ■

Bättre resultat med fulla hyllor

Kan böcker genom sin blotta existens på hyllorna fylla en viktig funktion för bibliotekets besökare? Absolut, visar en amerikansk studie.

PÅ SENARE ÅR har många av USA:s bibliotek minskat sina bestånd av fysiska böcker till förmån för digitala alternativ. Det är kostnadsbesparande och frigör utrymmen som kan användas som grupprum och kaféer – funktioner som mer effektivt förmodas dra in "kunder".

Ofta, skriver James M. Donovan i den vetenskapliga artikeln *Keep the books on the shelves*, talas det om det tryckta materialet i nedsättande termer, som att det utgör ett museum eller ett lager utan användbart syfte.

James M. Donovan, som är bibliotekschef vid University of Kentucky college of law, lät tio personer i åldrarna 17 till 54 genomgå två läsförståelsetest. Det ena genomfördes i traditionell biblioteksmiljö medan det andra gjordes i ett renoverat kapell som liknade en biblioteksal, bortsett från att lokalen saknade böcker.

När deltagarnas resultat jämfördes stod det klart att de hade presterat lite bättre i det bokfyllda biblioteket, även efter att hänsyn tagits till andra faktorer som skulle kunna påverka läsförståelsen.

I studien kontrollerades också deltagarnas puls och blodtryck innan de började läsa och efter att de svarat på läsförståelsefrågorna. Resultatet visade att läsning i sig förvisso är en lugnande aktivitet oavsett var man befinner sig. Men det var också tydligt att skillnaderna i både blodtryck och puls före och efter läsning var större när läsningen utfördes i biblioteket än när deltagarna läste i kapellet.

James M. Donovan menar att studien, även om den är liten, för första gången bidrar med empiriska data som visar att biblioteksmiljön, enbart genom närvaron av böcker på hyllorna, kan ha märkbara positiva effekter på besökarna. ■

KARIN PERSSON

FRÅGA EXPERTEN

Svensk biblioteksförningens expertnätverk presenterar sig. I det här numret: nätverket för specialbibliotek. Vill du ställa en fråga till något av nätverken? Skicka den i så fall till bbl@a4.se så ser vi till att den kommer till rätt expert.

Nätverk med roll som bollplank

EXPERTNÄTVERKET för specialbibliotek består i dagsläget av cirka 150 medlemmar som bjuds in till nätverksträffar varje vår och höst. Dessutom finns en mejllista för utbyte av kunskap och erfarenheter. Vissa bibliotek har koppling till forskning eller håller öppet för allmänheten, andra inte. Ambitionen med nätverket är att underlätta och stärka bibliotekens kompetens- och verksamhetsutveckling, oavsett målgrupp.

– Som bibliotekarie på specialbibliotek har du en mängd olika arbetsuppgifter, säger Annalena Cronemo, kontaktperson för nätverket. Tillsammans med mina kollegor på biblioteket arbetar jag med implementering av nytt bibliotekssystem, bokinköp, utbildning och stöd till bibliotekets målgrupper. Det mesta rymms i vår arbetsvardag, i större eller mindre utsträckning.

– Ja precis, och ganska ofta är vi ensamma i vår yrkesroll, och har kanske inte något bollplank att rådfråga eller testa idéer med. Här fyller expertnätverket en viktig funktion, säger Hanna Karlsson som varit med i nätverket sedan 2017 och numera ingår i sammankallandegruppen.

Det senaste året har nätverksträffarna fokuserat på konkreta tips kring omvärldsbevakning, systematiska sökningar, och framtidsspaningar om specialbibliotekens roll på framtidens aktivitetsanpassade arbetsplatser. Och det finns alltid tid och utrymme för dialog och erfarenhetsutbyte.

– När vi har utvärderat träffarna säger många att diskussionerna under fiket var mest givande. Att träffa andra med liknande förutsättningar och fråga – hur gör ni? Dessutom får man chans att knyta kontakter som är värdefulla, även mellan träffarna, berättar Maria Grennall och Åsa Karlsson i sammankallandegruppen.

– Teman för våra träffar utgår alltid från vad medlemmarna i nätverket önskar att träffarna ska handla om. Vid varje nätverksträff tar vi emot förslag om vad vi ska ta upp nästa gång. Det finns mycket kunskap som vi vill ta tillvara och sprida, avslutar Annalena Cronemo. ■

Vill du vara med i nätverket? Eller ingå i sammankallandegruppen som planerar nätverksträffarna? Kontaktuppgifter hittar du på [Svensk biblioteksförningens webbplats](http://Svensk biblioteksforningens webbplats).

NÄTVERKET FÖR SPECIALBIBLIOTEKS SAMMANKALLANDE GRUPP:

Annalena Cronemo, Hanna Karlsson, Maria Grennall och Åsa K. Karlsson

Svensk biblioteksförningens expertnätverk är öppna för alla medlemmar. Det finns expertnätverk för:

Barn- och ungdomsbibliotek, arbete med mångspråk och nyanlända, lärandemiljöer, Agenda 2030, upphovsrätt, äppelhyllor, digitala tjänster, folkbibliotekschefer, fängelsebibliotek, företagservice, hbtq-frågor, IFLA, mobil verksamhet, skolbibliotek, specialbibliotek, studerande och nya bibliotekarier, service till studenter med läs- och skrivnedsättning, tecknade serier, tidningar och tidskrifter, verksamhetsutvecklande metoder, ämnesbibliotekarier inom socialt arbete, sociologi och genusvetenskap.

Räddnings Barnen

HJÄLP FLER BARN SOVA TRYGGT

Samtalen VARMARE till 72911 för endast 75 kr i månaden via din mobil.

Dags att säga det omöjliga

’Förutom bibliotekens betydelse för det demokratiska samhällets utveckling och deras roll för kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning lyfts deras betydelse för att främja litteraturarens ställning fram.’

Citatet kommer från propositionen till 2014 års bibliotekslag. Förslaget som skulle anpassa lagen till de omvärldsförändringar som skett sedan 1996 års bibliotekslag. Lagen skulle vara framåtsyftande och placera bibliotekets verksamhet i den aktuella samhällsutvecklingen. I ett stadigt och lugnt samhälle med fokus på fotboll och om rätt låt vann var det oförargliga formuleringar.

MEN SEDAN 2014 har utvecklingen gått mot ökad polarisering inom så gott som alla områden. Det demokratiska samhällets utveckling är långt ifrån problemfri. Politik blir allt mer medial. De sociala mediernas makt är svårtyglad, vilket diskuteras av politiker som ibland vill använda den och ibland vill inskränka den. Medier är numera ett vapen i cyberkrig och vi riskerar alla att vara duktiga idioter med jämna mellanrum, och antingen slarva med källtilliten eller strunta i sökkritiken. Genom medierna sätts narrativet under såväl krig som pandemi. Den globaliserade medievärlden är ständigt vaken – vi som när till en världsbild och vaknar till en annan. I detta svårnavigerade landskap ska Sveriges bibliotek verka för det demokratiska

samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsbildning och fri åsiktsbildning. Ingen liten uppgift.

Metoderna för att göra detta är enligt lagen att fokusera på litteratur och den jämlika tillgången till den, oavsett publiceringsformat. Som en anpassning till 2014 års aktuella omvärldsförändringar poängteras att folkbiblioteken ska främja kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning. Det kändes kanske framsynt då men nästan naivt idag.

IDAG ÄR Marshall McLuhans fras ”The medium is the message” en självklarhet. Med det följer helt andra krav på användaren än att enbart förstå att informationsteknik kan användas för kunskapsin-

hämtning. Det är långt kvar tills politikerna ser och förstår att bibliotekens roll i informationssamhället inte är grädden på moset utan snarare ryggraden i informationssamhället.

Bibliotekens uppdrag pågår mitt i stormens öga.

Uppdraget borde skärpas och anpassas till det rådande informationssamhället med tydlig koppling till den tekniska utvecklingen och med en lag som stöttar.

Det är nog dags att säga det omöjliga. Bibliotekslagen behöver uppdateras.

Karin Linder
Generalsekreterare,
Svensk biblioteks­förening

FOTO ELISABETH
OHLSON

Fira Skolbibliotekets dag 27 oktober

NATIONELLA skolbiblioteksgruppen (NSG) lanserar nu Skolbibliotekets dag, den 27 oktober. Idén föddes i höstas, då NSG träffade de lärosäten som har biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningar. Syftet är att uppmärksamma skolbibliotekets roll för elevers språkutveckling och digitala kompetens. Målgrupperna är i första hand de biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningarna, men också lärar- och rektorsutbildningarna. Det huvudsakliga målet är att skapa förståelse för skolbibliotekarierollen och få fler att vilja arbeta på skolbibliotek.

Under 2020 kommer NSG främst lansera idén, för att under 2021 få igång aktiviteter. På NSGs webbplats kommer redan i år affisch och logga att finnas tillgängliga för nedladd-

ning. Under nästa år satsar gruppen på att fylla på med mer material som lyfter fram skolbibliotekets roll. Skolbibliotekarier uppmuntras att dela inspiration kring yrket på sociala medier med #skolbiblioteketsdag20. Grunden till Skolbibliotekets dag är Internationella skolbiblioteksdagen som inrättades 1999 av International association of school librarianship. Sedan 2007 firas International School Library Month under hela oktober. ■

Årsmötet beslutade

FÖRENINGENS ÅRSMÖTE hölls 19 maj, med omröstningar som hölls öppna digitalt fram till klockan 15.00 den 20 maj.

Årsmötet fattade bland annat beslut om:

- Att göra hbtq-frågan till prioriterad fråga i föreningen senast 2021. Detta utifrån en motion från Expertnätverket för hbtq-frågor på bibliotek.
- Nya arvoden för styrelsen
- Förändrade formuleringar i några av stadgearagraferna
- Att gå på valberedningens förslag och välja in fyra nya styrelseledamöter. Läs mer om de nya ledamöterna på nästa uppslag.
- Att välja in Jonas Petersson och Sebastian Lönnlöf i valberedningen

Det justerade årsmötesprotokollet kommer att publiceras på biblioteksforeningen.se under sommaren. ■

Sommaren 2019 avslutade Edward Melenhorst på biblioteksbusen i Norrtälje sin vecka på vårt stafettkonto med den här bilden.

Dela din sommar med oss!

KANSKE BLIR SOMMAREN på ditt bibliotek lik andra somrar, eller så blir den helt annorlunda. Vi vill gärna se och läsa om den verksamhet du trots pandemin kan arbeta med. Nu söker vi fler medlemmar som vill låna vårt Instagram-konto under sommarveckorna.

Hör av dig till **matilda.andreasson@svbib.se** ■

Föreningsnyheterna flyttar till webben

FRÅN OCH MED nästa nummer av Biblioteksbladet, som ges ut i september, finns föreningens egna nyheter inte längre med. Vi kommer inte att sluta göra medlemsintervjuer, informera om kommande evenemang eller rapportera om medlemmars projekt runtom i landet. Men i samband med att tidningen nu görs om både till innehåll och utseende flyttar vi informationen till biblioteksforeningen.se/nyheter, där vi redan nu publicerar det mesta av detta innehåll. Där finns också en ny filtreringsfunktion på plats, som ska göra det enklare att hitta de nyheter du är intresserad av.

Generalsekreterarens krönika kommer att finnas kvar i Biblioteksbladet även framöver. ■

Lär känna de nya styrelseledamöterna

Vid årsmötet valdes fyra nya ledamöter in i föreningens styrelse. Vi har bett dem svara på följande tre frågor:

1. Vem är du?
2. Berätta om ditt engagemang i styrelsen!
3. Är det något annat du vill att medlemmarna ska känna till om dig?

Nick Johnson-Jones

1 – Jag är gift, har två barn och bor i ett gammalt radhus i söderförort, i Stockholm. Sedan 2014 är jag konst- och bibliotekschef i Huddinge kommun. Utöver att jag alltid haft ett stort intresse för kultur i olika former, så har bollen alltid varit min främsta leksak. Något jag med stor glädje delar med mina barn.

2 – Jag ser fram emot styrelsearbetet utifrån föreningens nya vision. Vid det här laget har jag en förhållandevis lång erfarenhet och kan tänka mig att bidra utifrån den på olika sätt, utifrån de behov som styrelsen och föreningen ser. Jag tror att jag är ganska bra på att sätta in biblioteksväsendet och dess olika verksamheter i större sammanhang, i arbetet med stora samhällsutmaningar och/eller i relation till övriga delar av samhällets sociala infrastruktur.

3 – Jag är en samhällsengagerad person som vill göra samhälls-

nytta. Detta har haft stor betydelse för mitt yrkesval och det jag väljer att lägga tid och kraft på. Jag tycker fortfarande att biblioteket är en fantastisk idé och kan utgöra en förändrande kraft i människors liv när den omsätts till god praktik. ■

Jonas Holm

1 – I det här sammanhanget så är jag först och främst en hängiven läsare. Jag började läsa tidigt och mycket och litteraturen har under hela mitt liv varit kanske mitt allra godaste sällskap. Juristyrket är en läsande och skrivande profession men jag försöker alltid avsätta tid för en god roman.

2 – Det är framför allt som passionerad läsare övertygad om litteraturens betydelse för att berika människors liv, gärna med start tidigt i livet, som jag går in i Biblioteks­föreningens styrelse. Sedan har jag också som jurist arbetat lite vid sidan av

biblioteksverksamheten i ett antal år och med mitt särskilda intresse för digitaliseringens möjligheter kunnat se vilken betydelse biblioteken kommer att kunna spela som kunskapsbanker i framtiden – både för forskning, bildning och yrkesmässig omskolning. De frågorna hoppas jag få arbeta med i styrelsen men jag gissar också att jag kommer att få dela med mig av en del handfast juridik också.

3 – Utöver juristutbildningen har jag en examen från kulturvetarprogrammet med inriktning mot konst och litteraturvetenskap. Jag försöker ta mig en läsdag i veckan och ägnar mig just nu åt Becketts romantrilogi vilket är utmanande läsning. Hade jag inte åldern emot mig skulle jag gå i pension redan nu och ägna mig åt den. ■

Abdullatif Haj Mohammad

1 – Jag är 33 år gammal och har bott i Sverige sedan december 2013. Jag arbetar på Sundsvall stadsbibliotek sedan september 2014. Jag kommer ursprungligen från Syrien. Jag utbildade mig inom media och kommunikation i Damaskus. Jag har en gedigen bakgrund som journalist, utgivare, researcher och grävande journalist.

2 – Det ska bli spännande att få se på bibliotek ur en annan

synvinkel. Om en inte tänker nytt så riskerar en att bli en i mängden. Att ta ansvar är enligt mig en av de viktigaste principerna för framgång. Som ledamot kommer jag att ha fokus på att ta ansvar. Det handlar om att skapa förutsättningar för bibliotekskvalitet och därmed hållbar balans i livet och jag vill dra fördel av min närvaro i styrelsen för att komma närmare de invånare i Sverige som liksom jag har annan kulturell bakgrund än den svenska.

3 – Ett citat från författaren George Bernard Shaw som har betytt mycket för mig är: Livet handlar inte om att hitta dig själv. Livet handlar om att skapa dig själv.

Så därför: 2017, 2018 och 2019 arrangerade jag, tillsammans med ytterligare några personer, Skandinavians första arabiska bokmessa på Baltiska hallen i Malmö. För mig är det viktigt att öka kunskapen om arabisk litteratur, både för de som är ny­an­lända men även för alla andra som vill ha ett kulturellt utbyte. Mellan 2015–2019 var jag chefredaktör för papperstidningen och medieplattformen Öresundspuls, som är en medieplattform på arabiska och svenska. Sedan 2015 sitter jag i styrelsen i Scen Sundsvall som är en fristående ideell riksteaterförening. ■

Eleonor Grenholm

1 – Mitt uppdrag just nu är att vara samordnare för de regionala biblioteksverksamheterna inom projektet Digitalt först med användaren i fokus. Men min grundtjänst finns i Region Uppsala och jag utgår fortfarande därifrån. Har jobbat med regional biblioteksutveckling sedan 2012 och mitt fokus har hela tiden fokuserat kompetens- och verksamhetsutveckling i digitala frågor.

2 – Föreningens förmåga att samla biblioteksbranschen i sin hela bredd är unik. Allt för ofta befinner vi oss i våra organisatoriska silos och jag ser fram emot att arbeta med biblioteksbranschen i hela sin bredd i styrelsen. Jag går igång på lärande- och utvecklingsfrågor och den snabba digitaliseringen är den starkaste förändringskraften just nu. Digitalisering görs bäst tillsammans och här behöver vi samarbeta mera.

3 – Har åkt land och rike runt de senaste åren med Digitalt först. Förra året klockade jag in på över 1500 mil i tjänsten. Detta år har dock SJ:s årskort varit ett riktigt dåligt köp, sedan mars jobbar jag hemifrån. Jag bor i Uppsala med make och tre barn, men just nu klappar hjärtat extra för vårt nya fritidshus i norra Hälsingland där vi fortfarande röjer, lagar och upptäcker vilka bär och blommor som spirar, under vår första vår. ■

FOTO: ANDRZEJ OLAS

Projektledare Karin Martinsson i studio inför konferensen.

Hållbar digital succé

27 maj arrangerade föreningen "Hållbara samhällen och bibliotek – Live från Malmö". Denna digitala konferens var på samma gång en inhoppare för de inställda Biblioteks­dagarna, och ett arrange­ment helt i sin egen rätt.

MED ÖVER 250 deltagare och 13 medverkande som skulle delta via länk från fem olika länder var nivån av både förväntningar och anspänning hög inför dagen.

– När Biblioteks­dagarna blev inställda såg vi en möjlighet att göra någonting nytt. Vi ville ge såväl våra talare som våra medlemmar chansen att uppleva något riktigt bra, samtidigt som vi såg en digital konferens som en kompetensutveckling för oss på kansliet. Det är klart att det fanns en viss nervositet för att tekniken skulle fallera, men det gör det å andra sidan

på vilken större konferens som helst. Dessutom hade vi proffshjälp i form av producenter och moderator från Altitude Meetings, säger projektledare Karin Martinsson.

DAGENS FÖRSTA två inslag handlade om allas rätt till information. Inledde gjorde Priyanka Mohan, strategic lead på M S Swaminathan Research Foundation i Indien. Hon berättade om stiftelsens arbete med att skapa förutsättningar för informations­försörjning till jordbrukare på indiska landsbygden. Genom de lokala folk-

FOTO: PETER CEDERLING, JOHN GUTHED, JESPER BERG

biblioteken kan byborna ta del av aktuell forskning, och därmed fatta informerade beslut kring sin verksamhet, och hur den blir mer hållbar. Samtidigt bidrar arbetet till bibliotekariernas kunskap om vilka informations­behov som finns.

Nästa talare var Johanna Havemann, konsult och coach inom Open Science Communication, som talade om Open Science på den afrikanska kontinenten. Havemann har varit med och skapat forskningsplattformen AfricArXiv, som bland annat har som mål att uppmuntra forskning, och tillgängliggörandet av den, på de många lokala afrikanska språken. Under våren har man arbetat hårt med översättning och informationsspridning kring covid-19.

– Det är alltid intressant att lyfta blicken och se vilka utmaningar som biblioteken har internationellt. Av frågorna till både Mohan och Havemann att döma var det flera som identifierade likheter med vår lokala och nationella biblioteks­verksamhet, och dessutom fick inspiration till lösningar och samarbeten, kommenterar Karin Martinsson.

DAGEN FORTSATTE med en "panelresa" med Anya Feltreuter, bibliotekschef Mjölby, Daniel Forsman, stadsbibliotekarie Stockholm, och Karin Grönvall, riksbibliotekarie, som passagerare. Temat var "Biblioteken under coronakrisen", och panelen berättade om läget just nu och vilka konsekvenser omställningen i hela bibliotekssektorn har fått i just deras verksamhet. Forsman lyfte bland annat fram de stora konsekvenser nedstängning av folkbibliotek har fått för de grupper som är beroende av offentlig teknik, som bibliotekens datorer och skrivare.

Från Danmark medverkade sedan bibliotekarien Marie Engberg Eiriksson som är engagerad i frågan om bibliotekstjänster för människor i hemlöshet. Hon har varit med och ta-

Johanna Havemann, Marie Engberg Eiriksson och Kris De Decker var tre av talarna.

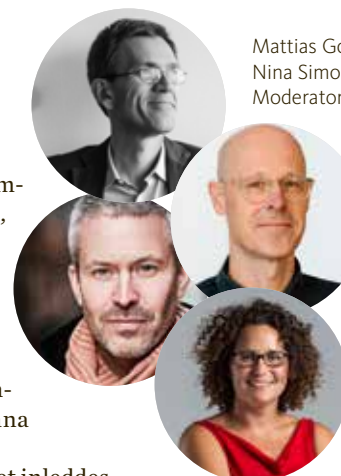
git fram IFLA:s rekommendationer i frågan, och delade med sig av goda exempel från bibliotek runt om i världen som nu under krisen anpassat sin verksamhet med tanke på denna utsatta grupp.

Eftermiddagspasset inleddes med fokus på utbildningsbibliotek, där bland andra gymnasiebibliotekarien Hanna Carlsson i Kalmar medverkade. Hon uttryckte bland annat en oro för att situationen med distansarbete hårdast drabbar elever med störst behov. Deltog i panelen gjorde även Maria Schedvin, Malmö Stad, och föreningens ordförande Johanna Hansson, Uppsala universitetsbibliotek.

Dagen fortsatte med fokus på klimat, miljö och teknik. Kris De Decker, skribent och grundare av Low-tech Magazine, berättade om hur tidningens nya webbplats drivs enbart av solenergi. Även digital teknik är i allra högsta grad energikrävande, och webbplatser med stora filer och bilder som laddas om varje gång webbplatsen besöks kräver enorm bandbredd. De Decker problematiserade den allmänna bilden att internet enbart hjälper samhället att bli mer hållbart.

Mattias Goldmann, hållbarhetschef Sweco, berättade från sitt perspektiv om hur vi bör ta krisen som hjälp att bekämpa klimatproblemen – men inte på bekostnad av ett öppet och fritt samhälle. Genom att till exempel välja bort en del mötesresor och istället välja digitala möten som vi nu vant oss vid, kan vi bidra till att återstarta

"Det är alltid intressant att lyfta blicken och se vilka utmaningar som biblioteken har internationellt."

Mattias Goldmann, Björn Hedensjö och Nina Simon var tre av dagens huvudtalare. Moderator var Anders Mildner (th).

samhället på ett klimatsmart sätt.

Psykolog Björn Hedensjö pratade om pandemins effekter på oss som individer, och om hur oro kan påverka oss och våra relationer. Han kom också med konkreta tips på hur

man kan agera gentemot en kollega eller en biblioteks-

besökare som visar tecken på stor oro.

Avslutade konferensen gjorde Nina Simon, Spacemaker och VD för OF/BY/FOR ALL, på temat hur en institution gör sig relevant i lokalsamhället. Hon berättade om sin tid som VD på ett krisande museum i Kalifornien, där hon tillsammans med personalen lyckades vända den negativa trenden genom att göra verksamheten relevant för nya målgrupper. En uppmaning var att fundera på vilka grupper som är helt avgörande för framtiden i verksamheten, och söka samarbete med dem. Och att fundera över vad vi vill förändra efter krisen.

KARIN MARTINSSON är nöjd med arrangemanget:

– Det var helt rätt beslut att köra på med ett digitalt koncept istället för att ställa in helt! Konferensen blev jättelyckad – över förväntan, om jag ska vara helt ärlig. Vi har fått helt fantastisk feedback från såväl deltagare som talare och vi hade också flera medlemmar som fick snurr på Twitter. Så otroligt roligt! Jag hoppas på att vi kommer göra flera event online framöver, parallellt med fysiska. Det ena behöver inte utesluta det andra, avslutar Karin Martinsson. ■

Professorn som brinner för tillgängliga texter

Åsa Wengelin är professor vid institutionen för svenska språket på Göteborgs universitet. Under årets digitala version av Bokmässan kommer hon att hålla i föreningens seminarium på temat lättläst.

Hur kommer det sig att du blev intresserad av lättläst text?

– Det är nog en kombination av att jag alltid tyckt om att läsa och att jag som forskare är intresserad av tillgänglighetsfrågor. Språk och kommunikation kan lätt bli bortglömda när man talar om tillgänglighet. Det blir

lätt fokus på byggnader, lokaltrafik och trottoarkanter. Sedan är det ju väldigt intressant att vi i så många år har producerat lättlästa texter utan att egentligen ha någon vetenskaplig evidens för

vad det är som gör texter lätta eller svåra att läsa. Det finns nästan ingen forskning om det.

Vilka är de olika aspekterna av lättläst?

– Det finns en mängd olika saker som kan göra att olika individer upplever en text som lätt eller svår att läsa, och som jag nämnde förut vet vi förvånande lite om det. En faktor som inte sitter i texten i sig, men som vi vet är en av de saker som mest påverkar hur den mänskliga hjärnan bearbetar en text, är individens förståelse för och förkunskaper om textens innehåll, genre och textstruktur. En faktor som är nära relaterad till det är textens ordval. Enklare och vanligare ord är ofta att föredra, men om du till exempel är expert på fiske och boken

FOTO: NONG VANG, UNSPLASH

är full av fisketermer behöver inte det alls vara ett problem. En annan aspekt som man ofta talar om är meningsbyggnad. Den är det emellertid ännu svårare att säga något entydigt om, för vilken typ av meningsbyggnad som är svår beror väldigt mycket på vilket sammanhang meningen står i. Och även om ordval och meningsbyggnad ofta är det första människor tänker på när de tänker på lättlästa texter finns det många fler aspekter som kan spela roll. I projektet Begriplig text som fyra brukarorganisationer drev tillsammans med medel från Allmänna Arvsfonden, blev det tydligt att många av de faktiska läsarna av lättläst prioriterade sådant som tydliga rubriker, punktlistor, styckesindelning, radavstånd, ingress med mera före ordval och meningsbyggnad. Faktum är att en av de viktigaste faktorerna de lyfte fram var textlängd. En bra text är en text som inte avskräcker, och därmed faktiskt blir läst, var deras synpunkt.

Har du några tips till biblioteken hur de ska tänka utifrån de olika behov som finns?

– Utifrån det jag just nämnde om vikten av förståelse vill jag slå ett slag för att inte stirra sig blind på en särskild typ av texter eller böcker

utan snarare fokusera dels på individens intresse och kunskaper, dels på vad låntagare själva säger om hur de vill att en text ska vara utformad. Det kräver snarare ett blandat utbud än en särskild inriktning.

Hur ser du på kombinationen mellan text och inläsning?

– Alla sätt att ta till sig skrivna texter är bra för läsutvecklingen. Både när man läser med öronen och när man läser med ögonen eller både och är det skriftspråk man bearbetar till skillnad från talspråk i ett vanligt samtal. Genom skriftspråk får vi ett utökat ordförråd och en större repertoar språkliga redskap. Det i sin tur gör att vi blir bättre läsare. Att läsa både med ögonen och öronen samtidigt är det en del som uppskattar för att de får både ljud och visuell ordbild samtidigt, men även om det finns det begränsat med forskning. Jag tycker det viktigaste med inläsning är just möjligheten att tillgängliggöra litteratur och skriven information för fler. För att gå tillbaka till tillgänglighetsfrågan där jag startade ser jag det som demokratisk rättighet. ■

TEXT SIMON KUDRISCHOFF

FOTO JOHAN WINGBORG

900 80 12

wagner **GUIDE**

3.0

Den digitala orienteringskartan som visar era
biblioteksbesökare och personal vart böcker, resurser
och mycket mer finns lokaliserat i ert bibliotek!

www.wagnerwayfinder.com

Organisera mera!

Vi har mängder av tillbehör
till våra hyllor. In och kika på
vår hemsida eller kontakta
oss för mer info.

**BK LIBRARY
INTERIORS**

Biblioteksfabriken i *Småland*

**WE CREATE
THE *LIVING*
LIBRARY**

www.bklibrary.se